हेटौंडा उपमहानगरपालिका

२ नं. वडा कार्यालय

नगरपालिका रोड, हेटौंडा

बागमती प्रदेश, नेपाल

बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा घोषणा चरणको स्थिति पत्र

Status Paper-2081

प्रकाशकः

हेटौंडा उपमहानगरपालिका

२ नं. वडाको कार्यालय

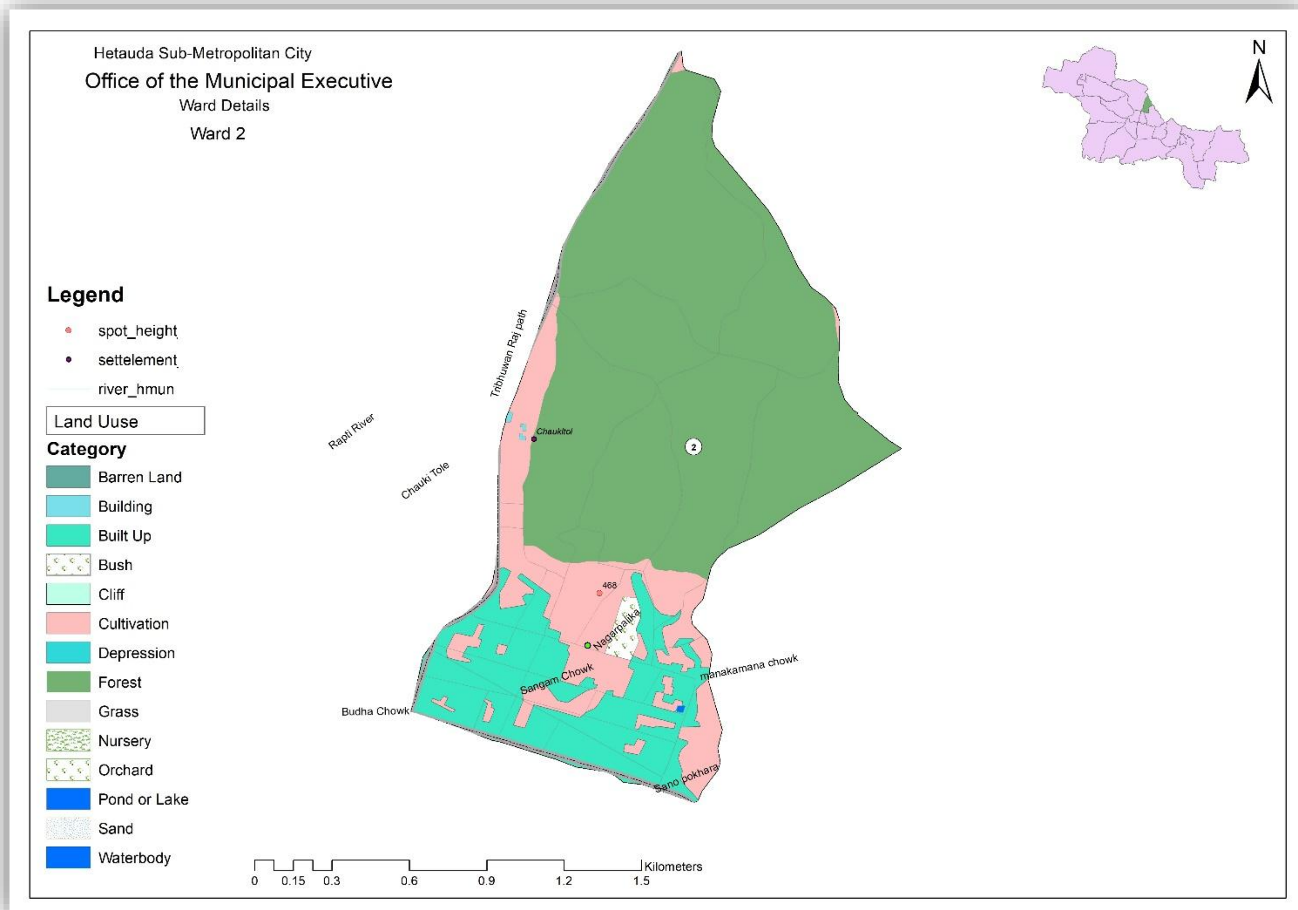

हेटौंडा उपमहानगरपालिका २ नं. वडाको नक्सा

<u>पुस्तकको नामः</u>

हेटौडा उपमहानगरपालिका २ न. वडाको बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा घोषणा चरणको स्थिति पत्र २०८१

<u>प्रकाशकः</u>

हेटौडा उपमहानगरपालिका २ न. वडा

<u>सम्पादन सल्लाहकार</u>

विष्णु गोपाल महर्जनः वडा अध्यक्ष

सुरज बतौंला : वडा सम्पर्क व्यक्ति

बिष्णु कुमारी लामिछानेः महिला बालबालिका तथा समावेशिकरण महाशाखा प्रमुख

राम प्रसाद गुरागाईंः वडा सचिव

<u>लेखन तथा सम्पादन</u>

सपना ढुँगाना : बालमैत्री स्थानीय शासन नगर सहजकर्ता

<u>लेखन सहयोग</u>

राहुल शर्मा : बालमैत्री स्थानीय शासन वडा सहजकर्ता, २ नं. वडा

तयारी मितिः २०८१, जेष्ठ १८ गते

प्रकाशन मितिः

हेटौंडा उपमहानगरपालिका
२ नं. वडा कार्यालय
नगरपालिका रोड, हेटौंडा, मकवानपुर
बागमती प्रदेश, नेपाल

पत्र सङ्ख्याः

चलानी नं.: मितिः २०८१/०२/२०

मेरो भनाई

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ र संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयद्धारा बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन निर्देशिका, २०७८ तथा घोषणा कार्यविधि, २०७९ जारी भए पश्चात् यस २ नं. वडाले मिति २०७९ मंसिर १२ गते बालमैत्री स्थानीय शासन नीतिगत रुपले अवलम्बन गरी यो अवधारणाको कार्यान्वयन गर्दै गैरविभेदीकरण, बालबालिकाको सर्वोत्तम हित, सर्वाङ्गीण विकास र अर्थपूर्ण सहभागिताको सिद्धान्तमा आधारित भई बालबचाउ, बालसंरक्षण, बालविकास र अर्थपूर्ण बालसहभागिता जस्ता बालअधिकारका सवाललाई स्थानीय तहको नीति, योजना संरचना, कार्य प्रक्रिया र व्यवहारमा संस्थागत गर्ने शासकीय पद्धति हो भन्ने मूल मर्म अनुसरण गरेका छौं। बालबालिकाको लागि संरक्षण, कर्तव्यपरायण, स्वतन्त्रता, समानता र न्याय सहितको सम्मानित जीवन बाँच्न आवश्यक आधारभूत अधिकारको सुनिश्चित भएको अवस्थालाई बालबालिकाले बालअधिकार पाएको अवस्था भन्न सकिन्छ। यिनै कुराहरुलाई ध्यानमा राखी बालबालिकाको अधिकारको संरक्षण र प्रवर्धन गर्दै बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणा दिगोपनाका लागि कार्यान्वयन निर्देशिकामा उल्लेख भएका ५१ वटा सूचकमा टेकेर यस वडा कार्यालयले लगानी गर्दै आएको छ। सूचकको अन्तिम अवस्था मापन गर्दा ४६ वटा सूचक १०० प्रतिशत र बाँकी ५ वटा सुचक घोषणाको लागि आवश्यक न्युनतम प्रतिशत प्राप्त भएको छ। निर्देशिकामा उल्लेखित ५ वटा चरणका २८ वटा तहगत खुडकिला र ५१ वटा सूचकहरु पूरा गर्ने वडालाई बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा मान्य हुने व्यवस्था अनुरुप बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा घोषणाका लागि अवस्था के कस्तो छ सोको अन्तिम सूचक मापन गरी स्थिति पत्र २०८१ **को तर्जुमा र सार्वजनिकीकरण** तथा प्रकाशन गरिएको छ ।

यस प्रकाशनले २ नं. वडा भित्र रहेका अवस्थाको बारेमा आवश्यक सूचना तथा तथ्याङ्क उपलब्ध गराई आगामी दिनमा वडामा बालमैत्री स्थानीय शासनको निरन्तर दिगोपनाको लागि अपनाउनु पर्ने नीति तथा कार्यक्रमको तर्जुमा गर्न सबै सरकारी तथा गैरसरकारी निकायलाई सहयोग पुग्नेछ भन्ने हामीले बिश्वास लिएका छौ । साथै प्रकाशनमा भएका कमी कमजोरी औंल्याईदिनु हुन र आगामी अद्यावधिक प्रकाशनका लागि सुझाव र सहयोग गरिदिनु हुन समेत सम्पुर्ण पाठकहरुमा अनुरोध गर्दछु ।

यस पुस्तकको लेखन, सम्पादन तथा प्रकाशनमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नु हुने र सूचना संकलन अद्यावधिक तथा सम्पादनमा सहयोग गर्नु हुने वडाका सेवा प्रदायक निकायहरु, बालमैत्री सम्पर्क व्यक्ति, वडा सचिव, बालमैत्री वडा सहजकर्ता सबै जनप्रतिनिधिहरु, बालमैत्री स्थानीय शासन तालिमका राष्ट्रिय सहजकर्ता , नगर तथा वडाका कर्मचारी साथीहरुलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु। प्रकाशनमा सूचना दिने स्वास्थ्य चौकी, वडा बालअधिकार समिति, नगरस्तरीय समितिहरु, वडा स्तरीय बालसमूह संजाल, विद्यालयहरु लगायत सम्पूर्ण प्रति कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

....

विष्णु गोपाल महर्जन

वडा अध्यक्ष एवं अध्यक्ष,

बालमैत्री स्थानीय शासन वडा समिति

वडाको परिचय

२०७१ साल मंसिर १६ गतेको नेपाल सरकारको निर्णयबाट हेटौंडा उपमहानगरपालिका स्थापना भएको हो। नेपालको संविधान २०७२ अनुसारको नयाँ संरचना अनुरुप मकवानपुर जिल्लाका एक मात्र उपमहानगरपालिका बागमति प्रदेशको राजधानीको रुपमा रहेको छ। यस उपमहानगरपालिकामा जम्मा १९ वटा वडाहरु छन्।
वडा नम्बर २ को क्षेत्रफल २.३३ वर्ग कि.मी. रहेको छ। यस वडाको पश्चिम सिमानामा त्रिभुवन राजपथ, दक्षिण सिमानामा कान्ति राजपथ, पुर्व र उत्तर सिमानामा मकवानपुरगढि गाउँपालिका रहेको छ। रापि खोलाले पश्चिम तर्फको सिमानासंगै आफूलाई फैलाएको छ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस उपमहानगरपालिकाको कूल जनसंख्या १,९३,५७६ (९५,६७८ पुरुष र ९७,८९८ महिला) रहेको छ। यस वडामा घरधुरी तथ्याङ्क संकलन सर्वेक्षण, २०७९ अनुसार १८ वर्ष मुनिका बालबालिकाको जनसंख्या १,८११ रहेको छ जस्मा ९४४ बालक र ८६७ बालिका रहेका छन्। कूल बालबालिकाको जनसंख्यालाई आधार मान्दा ४७.८७ प्रतिशत बालिका र ५२.१३ प्रतिशत बालकको रहेका छन्।

१.२ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि तथा विशेषता

यस हेटौंडा उपमहानगरपालिकाको वडा नं. २ साबिक हेटौंडा उपमहानगरपालिकाको वडा नं. २ र ३ मिलेर बनेको छ। यस वडाको मुख्य बस्तिहरुमा नगरपालिका रोड, मनकामना चोक, संगम चोक, सानोपोखरा, बुद्ध चोक र चौकि टोल हुन। यस वडासंगै रापि नदिको तट भएर त्रिभुवन राजपथ गएको छ। यहाँको ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरुमा बनस्खण्डी र जलेश्वर आदी रहेको छ। यस वडामा प्रदेश स्तरिय र जिल्ला स्तरिय सरकारि तथा अन्य संघ संस्थाहरु रहेका छन्।

१.३ प्रमूख व्यवसाय र रोजगारीको अवस्था

यस वडामा व्यापार-व्यवसायको क्षेत्रमा सबैभन्दा धेरै परिवारहरु आवद्ध रहेका छन् अर्थात ४२% परिवार छन् भने २३% सेवा-नोकरीको क्षेत्रमा संलग्न छन्। कृषि र पशुपालन गर्नेहरु ३ प्रतिशत र ज्याला मजदुरी गर्नेहरु ६ प्रतिशत छन्। यस वडाबाट वैदेशिक रोजगारमा गएका व्यक्तिहरुको संख्या २३४ रहेको छ र ती मध्ये ३५ प्रतिशत महिला छन्।

विकासका सम्भावना, अवसर, चुनौती र समस्याहरु

<u>घोषणाका सम्भावना र अबसरहरुः</u>

- पुर्णखोप, खुल्ला दिसा मुक्त, पुर्ण साक्षर घोषणा भएको वडा
- विभिन्न प्रदेश स्तरीय मन्त्रालय, जिल्ला स्तरीय कार्यालय र स्थानीय तहको नगर कार्यपालिकाको कार्यलय रहेको वडा
- आधारभुत देखी स्नाकोत्तर सम्म अध्यापन हुने शैक्षिक संस्था रहेको वडा
- पिपलबोट कृष्ण मन्दिर, हनुमान मन्दिर,वनस्खण्डी, जलेश्वर मन्दिर, गणेश मन्दिर, तिर्तिरे ढुङ्गेधारा लगायत अन्य धार्मिक तथा पर्यटकिय स्थल रहेको
- सिविन बाल हेल्पलाईन र हिरण्य नेपाल बालगृह रहेको
- वडाको अधिकाशं भागमा व्यवसायिक र बजार क्षेत्र रहेको
- वन जंगलवाट स्रोत साधनको प्रयोग
- मिश्रित समुदायको वाहुल्यता
- विकास निर्माणको कार्यमा समुदायको सक्रिय सहभागिता
- जनसंख्याको आधारमा समतामुलक विकासको विस्तार
- स्थानीय तहमा रोजगारीको सृजना

- दक्ष जनशक्तीबाट जनतामा गुणस्तरीय सेवा प्रवाह
- स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ मा बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणालाई मुख्य सवालको रुपमा लिइनु
- बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन निर्देशिका २०७८, बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणा कार्यविधि २०७९ ले बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा, स्थानीयतह घोषणाका लागि स्पष्ट मार्गदर्शन प्रदान गर्नु
- बालमैत्री स्थानीय शासन वडा समिति, राजनीतिक दल, वडा बाल अधिकार समिति, बालसमूह तथा बालसंजाल लगायत संरचनाहरुको सक्रियता
- स्वास्थ्य र शैक्षिक संस्था लगायतका विषयगत निकाय र अन्य सामाजिक संमूह संगठनहरु संग राम्रो समन्वय रहनु
- बालमैत्री स्थानीय शासन प्रति समुदायको चासो र सक्रियता
- बालमैत्री स्थानीय शासनका ५१ सूचक मध्ये सम्पूर्ण सूचकमा तोकिए बमोजिमको नतिजा प्राप्तीको अवस्था
- शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, महिला तथा बालबालिका, सामाजिक विकास, पञ्जिकरण, सहकारी ,सामुदायिक मेलमिलाप केन्द्र लगायत विषययगत सरोकारवालाहरुद्धारा विषयगत क्षेत्रमा नेतृत्व लिई सक्रिय रहनु
- १ जना बालमैत्री वडा सहजकर्ता परिचालन
- समुदाय र विद्यालयमा गरी १९ ओटा बालसमूह र १ वटा वडास्तरीय बालसमूह संजाल गठन भई कृियाशील
- यस वडाका स्थानीय वडाबासीद्धारा बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा घोषणा प्रकृियामा पूर्ण प्रतिबद्धता र सहयोग
- बालश्रमिक नरहेको र बाल विबाह नभएको वडा
- प्रतिबद्ध, लगनशील र उर्जावान जनप्रतिनिधी

<u>चुनौतीहरु</u>

- उपलब्ध स्रोत साधनको तुलनामा समुदायको विकास प्रतिको माग अत्याधिक
- स्थानीय दक्ष जनशक्तीको अभावले बाहिरको जनशक्ती प्रयोग
- बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन निर्देशिका २०७८, बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणा कार्यविधि २०७९ मा तोकिएका सूचक बमोजिमको नतिजालाई प्रभावकारी रुपमा टिकाइराख्न
- बालमैत्री स्थानीय शासनलाई सफल बनाउन विषयगत शाखा र अन्य सरोकारवालालाई निरन्तर विशेष जिम्मेवारी वोध गराईराख्न
- बालबालिकाको स्वास्थ्य, शिक्षा, संरक्षण, सहभागिता जस्ता चौतर्फी पक्षको उच्चतम प्रवर्धन गर्न
- हरेक वर्ग, समुदाय, लिंग, क्षेत्र जाति आदि सबै जनतामा बालमैत्री आचारसंहिताको सफल व्यवहारिक कार्यान्वयन गर्न
- बजार र व्यवसायिक क्षेत्रमा बालश्रमिक नियमन र नियन्त्रण गर्न
- शैक्षिक संस्थान वरपर र सार्वजनिक स्थान वरपर सुर्तिजन्य, धुम्रपान मद्यपान बिक्रि वितरण नियमन गर्न

बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा

बालमैत्री स्थानीय शासन बालअधिकार सम्बन्धी समग्र पक्ष (बालबचाउ, बालसंरक्षण, बालविकास र बाल सहभागिता)को प्रवर्धन गरी नेपालको संविधान बमोजिम स्थानीय तहमा सुशासन अभिवृद्धि गर्न ल्याइएको अवधारणा हो। नेपालको संविधानमा भएको बालअधिकार सम्बन्धी व्यवस्था, स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४, बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५, बालमैत्री स्थानयी शासन कार्यान्वयन निर्देशिका २०७८, बालमैत्री स्थानयी शासन घोषणा कार्यविधि २०७९, बालअधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि (CRC), १९८९, नेपालको पन्ध्रौ आवधिक योजना (२०७६/७७–२०८०/०८१) लगायत अन्य कानून, नीति तथा कार्यक्रमहरुले समेत बालअधिकारको समग्र पक्षलाई सम्वोधन गरेको छ। स्थानीय सरकारको रुपमा रहेका नगरपालिका र गाउँपालिका जनताको नजिकमा रहेर सेवा प्रवाह गर्ने निकायको रुपमा स्थापित भैसकेका छन्। यस सन्दर्भमा

बालअधिकारको विषयलाई स्थानीय तहको शासन प्रकृया,समग्र कार्य पद्धति र प्रणालीमा अन्तरभूत गर्दै निरन्तर कार्यान्वयनमा लैजान उपयुक्त देखिन्छ ।

बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन निर्देशिका २०७८ मा उल्लेखित भए अनुसार बालमैत्री स्थानीय शासन भन्नाले गैरविभेदीकरण, बालबालिकाको सर्वोत्तम हित, सर्वाङ्गिण विकास र अर्थपूर्ण सहभागिताको सिद्धान्तमा आधारित भई बालबचाउ, बालसंरक्षण, बालविकास र अर्थपूर्ण बालसहभागिता जस्ता बालअधिकारका सवाललाई स्थानीय तहको नीति, योजना, संरचना र कार्यप्रक्रियामा संस्थागत गर्ने शासकीय पद्धतिलाई सम्झनुपर्दछ ।

कुनै पनि स्थानीय तहले बालबालिकाको आधारभूत अधिकार बालबचाउ, बालसंरक्षण, बालविकास र अर्थपूर्ण बालसहभागितालाई स्थानीय तहको नीति, संरचना र प्रणाली , कार्यप्रक्रिया र व्यवहारमा संस्थागत गर्ने गरी शासकीय पद्धतिको विकास गर्छ र बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन निर्देशिका र कार्यान्वयन कार्यविधिहरुमा उल्लेखित सूचक तथा मापदण्ड निरन्तर पूरा गर्नका लागि प्रतिवद्धताका साथ कार्य गर्दछ भने उक्त स्थानीय तह\वडा बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त भएको सम्झनुपर्दछ । निर्देशिका र कार्यविधिहरुमा तोके बमोजिमको बालमैत्री स्थानीय शासनको सूचकहरुमा निरन्तर नतिजा प्राप्त गर्ने स्थानीय तह वडालाई बालमैत्री स्थानीययुक्त तह\वडाको रुपमा लिन सकिन्छ ।

बालमैत्री स्थानीय शासनका न्युनतम सुचकहरु यस प्रकार रहेका छन्:

बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन निर्देशिका, २०७८

अनुसुची ३

बालमैत्री स्थानीय शासनका न्यूनतम सूचकहरु

(दफा २१ संग सम्बन्धीत)

क्र . .स	सुचक	घोषणाको लागि आवश्यक प्रतिशत
क.	**बालबचाउ**	
१	गर्भवती महिलाहरुले कम्तिमा प्रसूति पूर्व ८ पटक र प्रसूति पश्चात आमा र नवजात शिशुको कम्तिमा ४ पटक स्वास्थ्य जाँच गराएको हुनेछन।	९५%
२	गर्भवती महिलाले टिटानस विरुद्धको २ वटा खोप लगाएका हुनेछन् ।	९५%
३	गर्भवती तथा सुत्केरी आमाहरुले आईरन चक्की खाएका हुनेछन् । (जम्मा २२५ वटा)	९५%
४	दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट सुत्केरी गराईएका हुनेछन् ।	८०%
५	६ महिनासम्मको शिशुलाई आमाले अनिवार्य रुपमा पुर्ण स्तनपान गराएका हुनेछन् ।	८०%
६	छ महिला देखि पाँच वर्ष मुनिका सबै बालबालिकालाई वर्षको २ पटक भिटामिन ए क्याप्सुल खुवाईएको हुनेछ।	१००%
७	१५ देखी २३ महिना भित्रका प्रत्येक बालबालिकाले नेपाल सरकारले तोकेका सबै र पुर्ण खोप प्राप्त गरी पूर्ण खोपयुक्त घोषणा भएको हुनेछ।	१००%
८	एच्आईभी संक्रमित आमाबाट जन्मिएका सबै बालबालिकाले ARV prophylaxis पाएका हुनेछन् ।	१००%
९	सबै घरपरिवारले आयोडिनयुक्त नुनको प्रयोग गरेका हुनेछन् ।	१००%
१०	कमतौल, पुड्को र ख्याउटेपन हुने पाँचवर्ष मुनिका बालबालिकाहरुको संख्यामा कमी आएको हुनेछ ।	८०%
११	अति कडा कुपोषण भएका बालबालिकाको संख्या शुन्य भएको हुनेछ ।	१००%
१२	सबै घरधुरीमा आधारभुत तहको खानेपानीको सुविधा उपलब्ध भएको हुनेछ ।	१००%
१३	चर्पी गएपछि, बालबालिकाको दिसा धोएपछि र खाना खानु/खुवाउनु अघि साबुन पानीले हात धुने परिपाटीको विकास भएको हुनेछ ।	१००%
१४	प्रत्येक घरपरिवारले शौचालयको प्रयोग भएको तथा खुला दिसामुक्त घोषणा भएको हुनेछ।	१००%
ख.	**बालसंरक्षण**	
१५	५ वर्ष मुनिका सबै बालबालिकाको जन्म दर्ता भएको हुनेछ ।	१००%
१६	निकृष्ट प्रकारको बालश्रम अन्त्य गर्दै प्रभावित बालबालिकाको पुनर्स्थापना भएको हुनेछ।	१००%
१७	स्थानीय तह बालविवाह मुक्त भएको हुनेछ ।	१००%
१८	घरपरिवार, समुदाय, सार्वजनिक स्थान)विद्यालय, सामाजिक चाडपर्व, भेला (मा बालबालिका विरुद्ध हुने हिंसा, बेचबिखन, शोषण, बेवास्ता र दुव्र्यवहारमा कमि आएको हुनेछ ।	८०%
१९	समुदायमा आधारित बाल संरक्षण प्रणाली स्थापित भई संचालनमा ल्याईएको हुनेछ।	१००%

२०	छाउपडि, कमलरी जस्ता सामाजिक कुप्रथा नरहेको हुनेछ ।	९५%
२१	स्थानीय तह/समुदायले १४ वर्ष मुनिका असहाय बालबालिका को संरक्षण गर्न विशेष (भएका) व्यवस्था गरेका हुनेछन् ।	१००%
२२	स्थानीय तहमा सडक बालबालिकाको संख्या शुन्य भएको हुनेछ । सडक बालबालिकालाई) बालगृ (भएकोमा)हमा राखी व्वस्थापन भएको हुने	१००%
२३	स्थानीय तहमा रहेका विद्मालयहरुले बालबालिकालाई शारीरिक तथा मानसिक यातना दिने छैनन् ।	१००%
२४	कुलतमा लागेका बालबालिकाको लागि बाल सुधार गृहमा राख्रे व्यवस्था मिलाएको हुनेछन्	१००%
ग.	**बालविकास**	
२५	३ वर्ष देखि ४ वर्ष उमेर पुगेका सबै बालबबालिका प्रारम्भिक बालविकास कक्षामा भर्ना भै टिकाउदर सतप्रतिशत रहेको हुनेछ) फरक क्षमता भएका बालबालिकाको हकमा विशेष व्यवस्था गर्नुपर्ने (	१००%
२६	५ देखि १४ वर्ष उमेर समुहका सतप्रतिशत बालबालिकाले आधारभुत शिक्षा१ देखि कक्षा ८) (सम्मपुरा गरेका हुनेछन् ।	१००%
२७	प्रत्येक विद्मालयमा खानेपानीको सुविधा सहित छात्रछात्राको लागि अलग अलग शौचालयको व्यवस्था भै यसको प्रयोग भएको हुनेछ ।	१००%
२८	सबै विद्मालयका पूर्वाधार कक्षा)कोठा, फर्निचर, खेलमैदान, खानेपानी धारा बालमैत्री (, अपाङ्गतामैत्री र सुरक्षित भएका हुनेछन् ।	१००%
२९	प्रत्येक विद्मालयमा अतिरिक्त कृयाकलाप सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछन्।	१००%
३०	सबै विद्यालयहरुले कुहिने र नकुहिने फोहोर अलग अलग बिर्सजन गर्ने व्यवस्था हुनेछन्।	१००%
घ.	**बाल सहभागिता**	
३१	स्थानीय तहमा समावेशी आधारमा बाल संजाल गठन भई क्रियाशिल न्युनतम वार्षिक ३ वटा) बैठक, ३ वटा कार्यक्रम संचालन रहेका हुनेछन् । (	९५%
३२	स्थानीय तहमा वस्ती वा टोल र विद्मालयहरुमा समावेशी आधारमा बाल क्लब गठन भै क्रियाशील न्युनतम वार्षिक ३ वटा बैठक), ३ वटा कार्यक्रम संचालन रहेका हुनेछन् (।	९५%
३३	५ कक्षा भन्दा माथि अध्ययन अध्यापन हुने विद्मालयका व्यवस्थापन समितिमा बालक्लबको प्रतिनिधित्व रहनेछ ।	१००%
३४	स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितिमा बाल क्लब/संजालको प्रतिनिधित्व रहनेछ।	१००%
३५	स्थानीय तहमा रहेका बालबालिका सम्बन्धी सरोकारका संरचना /समितिहरुमा १२ देखि १८ वर्षका बालबालिकाको संस्थागत सहभागिता सुनिश्चित गरिएको हुनेछ ।	९०%
३६	बालभेलाबाट माग भै आएका योजनाहरु स्थानीय तहको योजनामा समावेश भएका हुनेछन्।	१००%
ङ.	**संस्थागत विकास**	
३७	वडा नगरपालिका तहमा बालमैत्री स्थानीय शासन समितिहरु/गाउँ/गठन भै क्रियाशिल रहेका हुनेछन्।	१००%
३८	स्थानीय तहहरुले आफ्नो लागि बालमैत्री आचार संहिता र नीति नियम तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएका हुनेछन्।	१००%

३९	गाउँपालिका/नगरपालिकामा कम्तिमा एक बाल उद्यान सहितको बालमैत्री सिकाई स्रोत केन्द्र संचालनमा रहेको हुनेछ।	८०%
४०	बालबालिकाको वस्तुगत विवरण)प्रोफाईल (को आधारमा स्थानीय तहको विकास योजना र बालबालिकाको लागि लगानी योजना तर्जुमा भै कार्यान्वयन भएको हुनेछ।	१००%
४१	स्थानीय तहको योजना तर्जुमा पूर्व वार्षिक रुपमा वडा र गाउँ /नगरपालिका तहमा बालभेला आयोजना गरी बालभेलाले प्राथमिकता तोकेको विषयलाई स्थानीय तहको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा समावेश गरिएको हुनेछन्।	१००%
४२	स्थानीय तहमा बालबालिका सम्बन्धी स्थितिपत्र तयारी तथा प्रकाशन र अद्यावधिक भएको हुनेछ ।	१००%
४३	प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरुले स्थानिय तहले तोकेको न्युनतम मापदण्ड पुरा गरेका हुनेछन् ।	१००%
४४	विद्यालयले कक्षा ६ देखि १० सम्मका विद्यार्थीहरुको लागि बालमैत्री, वातावरणमैत्री र विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अतिरीक्त कक्षा संचालन गरेका हुनेछन् ।	१००%
४५	आधारभुत शिक्षा पश्चात विद्यालयका शिक्षाबाट वञ्चित भएका बालबालिकाहरुले जीवन उपयोगी शिक्षा)व्यवसायिक तथा सीपमुलक तालिम प्राप्त (गरेका हुनेछन् ।	१००%
४६	स्थानीय तहमा रहेका प्रहरी चौकीहरुमा बालमैत्री कक्ष वा बालमैत्री सम्पर्क एकाई (कार्यालय) रहेको हुनेछ ।	१००%
४७	विद्यार्थी सवार हुने शैक्षिक संस्थाका सवारी साधनहरु स्थानीय तहले तोकेको न्युनतम मापदण्ड अनुसार बालमैत्री र अपाङ्गमैत्री हुनेछन् ।	१००%
४८	स्थानीय तहको प्रशासकीय कार्यालयमा स्तनपान कक्षको व्यवस्था भएको हुनेछ ।	१००%
४९	बसपार्क, सिनेमा हल, हाट बजार, खेल मैदान जस्ता सार्वजनिक स्थलहरुमा बालमैत्री शौचालय र खानेपानी धाराको व्यवस्था भएको हुनेछ।	१००%
५०	स्थानीय तहको विपद् व्यवस्थापन योजनामा विपद्को समयमा बालबालिकाको आवश्यकता सम्बोधन गर्ने प्रावधान समावेश भएको हुनेछ।	१००%
५१	विपद्को समयमा बालबालिका तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको विशेष सहयोगको लागि संस्थागत व्यवस्था भएको हुनेछ ।	१००%

बालबालिकाको परिभाषा तथा बालमैत्री स्थानीय शासनको आवश्यकता

विशेष किसिमको संरक्षण र स्याहार आवश्यक पर्ने साथै शारीरिक, मानसिक तथा संवेगात्मक र सामाजिक रुपमा पूर्ण नभई सकेको उमेर नै बालबालिकाको समूहमा पर्दछन् । बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ एवं बालअधिकार महासन्धीमा उल्लेख भएअनुसार नेपालको कानुन अनुसार जन्मेदेखि १८ वर्षसम्म उमेर समुहलाई बालबालिका भनिएको छ ।

राजयको शासकीय पद्धती र सेवा प्रवाहका सम्बन्धमा बालबालिकाका सवालहरु प्रत्याभूत गराउन तथा बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्धन गर्न सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रवाट विभिन्न कार्यक्रम संचालन भएका थिए र भैरहेका छन ।यस्ता कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिदै बालअधिकारको संरक्षण गर्दै बालबालिकाको क्षेत्रमा लगानी सुनिश्चित गर्न बालमैत्री स्थानीय शासनको आवश्यकता छ । कानुनमा उल्लेख भए अनुसार बालबालिकाको हक अधिकार बालबालिकालाई दिलाउनका लागि, भविश्यमा सक्षम मानवीय स्रोत तथा सामाजिक र राजनीतिक क्षेत्रमा सफल नेतृत्वकर्ता तयार गर्नको लागि, शिक्षा, स्वास्थ्य लगायतको क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखी लगानी गरी भविश्यमा राष्ट्रको आर्थिक विकासमा योगदान पुर्‍याउनको लागि र सहि समयमा उचित तरिकाले बालालिकाको वृद्धि विकास सहित बालबालिकाको मष्तिश्कमा सकारात्मक प्रभाव पार्नको लागि सबै घरपरिवार, समुदाय, विद्यालय र समग्र स्थानीय तह तथा वडामा बालमैत्री स्थानीय शासन आवश्यक छ ।

<u>बालमैत्री स्थानीय शासनको आवश्यकता बूदाँगत</u>

- जनप्रतिनिधिहरुको काम कर्तव्य कार्यान्वयनमा टेवा पुर्याउन।
- सेवाप्रदायकको कार्य दक्षता बढाउन।
- सुदृढ , सक्षम,जवाफदेही स्थानीय शासन बनाउन।
- बालबालिकाको आधारभूत अधिकारको संरक्षण र उनीहरुको विकासका लागि अनुकूल र बालमैत्री वातावरणको सिर्जना गर्न ।
- बालबालिकाको विरुद्ध सबै प्रकारको शोषण, दुर्वव्हार, जोखिम र भेदभावको अन्त्य र बालबालिकाहरुको जीवनस्तरमा सुधार गर्न ।
- बालबालिकाले आफ्नाका लागि आफै योजना बनाउने परिपाटी स्थापित गर्न ।
- बालबालिकाहरुमा आत्मबल र विश्वासको विकास भई वयस्कप्रति सम्मानको भावना जागृत गर्न ।
- बालबालिकाहरु आफ्नो अधिकार प्राप्त गरी कर्तव्यप्रति पनि जिममेवारी बोध गर्न ।
- बाल सञ्जालहरुको विकास, बाल सहभागिताको विकास गर्न ।
- बालबालिकाको उज्जवल भविष्य निर्माण गर्न ।
- परिवार र स्थानीय तहहरुमा बालबालिकाप्रति संवेदनशील भई लगानी गर्ने बानीको विकास गर्न ।
- बालबालिकाका इच्छा, चाहाना, सवाल र समस्याप्रति सरोकारवालालाई जिम्मेवार बनाउन ।
- बालबालिकालाई सुरक्षित रुपमा भविष्य निर्माण गर्ने वातावरण बनाउन ।
- निर्णय प्रक्रियामा बालबालिकाको अर्थपूर्ण सहभागिता गराई उनीहरुको आवाज सुनुवाई गर्न ।
- बाल सरोकारका विषयमा बालबालिकाले नेतृत्व लिने अवसर निर्माण गर्न ।
- आफ्ना सरोकारका विषयमा बालबालिकाले बोल्न पाउनु र उनीहरुले बोलेका कुराहरु निर्णयकर्तालाई बुझाउन सक्ने अवसरको सिर्जना गर्नु ।
- बालबालिकालाई हेला, श्रमशोषण, दुव्र्यवहार, बेचबिखन जस्ता जोखिमहरुबाट संरक्षण गर्न ।
- देशका लागि सक्षम नागरिक तयार गर्दै समाजको अग्रगामी विकास गर्न ।

बालबालिका सम्बन्धी विद्यमान ऐन कानुनहरु

बालअधिकार सुनिश्चित हुने गरी सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरुबाट प्रवाह गरिने सेवा, निर्माण गरिने पूर्वाधार र संरचनालाई बालबालिकाको हित र आवश्यकता अनुकुल हुनेगरी तयार गर्न र सरकारी संरचनालाई जवाफदेहीपूर्ण बनाउन देहाय बमोजिमको कानूनी र नीतिगत व्यवस्था गरिएको छ :

क) नेपालको संविधान

नेपालको संविधानको मौलिक हक अन्तर्गत समानताको हक, बालबालिकाको हक र सामाजिक सुरक्षाको हकमा बालबालिका सम्बन्धी देहाय बमोजिमको प्रावधान रहेको छ ।

(१) समानताको हक (धारा १८) :

राज्यले नागरिकहरुका बिच कुनै भेदभाव नगर्ने तर सामाजिक वा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएका बालबालिका लगायतका नागरिकको संरक्षण, सशक्तिकरण वा विकासका लागि कानून बमोजिम विशेष व्यवस्था गर्न सकिने प्रावधान समानताको हकमा रहेको छ ।

(२) बालबालिकाको हक (धारा ३९को उपधारा १० वटा) मा देहाय बमोजिमका प्रावधान रहेका छन् :

१. प्रत्येक बालबालिकालाई आफ्नो पहिचान सहित नामकरण र जन्मदर्ताको हक हुनेछ ।

२. प्रत्येक बालबालिकालाई परिवार तथा राज्यबाट शिक्षा, स्वास्थ्य,पालन पोषण, उचित स्याहार, खेलकूद, मनोरञ्जन तथा सर्वांगीण व्यक्तित्वविकासको हक हुनेछ ।

३. प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बाल विकास तथा बालसहभागिताको हक हुनेछ ।

४. कुनै पनि बालबालिकालाई कलकारखाना, खानी वा यस्तै अन्यजोखिमपूर्ण काममा लगाउन पाइने छैन ।

५. कुनै पनि बालबालिकालाई बाल विवाह, गैरकानूनी ओसारपसार रअपहरण गर्न वा बन्धक राख्न पाइने छैन ।

६. कुनै पनि बालबालिकालाई सेना, प्रहरी वा सशस्त्र समूहमा भर्नावा प्रयोग गर्न वा सांस्कृतिक वा धार्मिक प्रचलनका नाममा कुनै पनि माध्यम वा प्रकारले दुव्र्यवहार, उपेक्षा वा शारीरिक, मानसिक, यौनजन्य वा अन्य कुनै प्रकारको शोषण गर्न वा अनुचित प्रयोग गर्न पाइने छैन ।

७. कुनै पनि बालबालिकालाई घर, विद्यालय वा अन्य जुनसुकै स्थानर अवस्थामा शारीरिक, मानसिक वा अन्य कुनै किसिमको यातना दिन पाइनेछैन ।

८. प्रत्येक बालबालिकालाई बाल अनुकूल न्यायको हक हुनेछ ।

९. असहाय, अनाथ, अपांगता भएका, द्वन्द्वपीडित, विस्थापित एवं जोखिममा रहेका बालबालिकालाई राज्यबाट विशेष संरक्षण र सुविधा पाउने हक हुनेछ ।

१०. उपधारा (४), (५), (६) र (७) विपरीतका कार्य कानून बमोजिमदण्डनीय हुनेछन् र त्यस्तो कार्यबाट पीडित बालबालिकालाई पीडकबाट कानून बमोजिम क्षतिपूर्ति पाउने हक हुनेछ ।

(३) सामाजिक सुरक्षाको हक (धारा ४३):

बालबालिकालाई कानुन बमोजिम सामाजिक सुरक्षाको हक हुने प्रावधान रहेको छ ।

(४) राज्यका नीतिहरु (धारा ५१) :

श्रम र रोजगार सम्बन्धी नीति (झ)(३) मा बादश्रम लगायत श्रम शोषणका सबै रुपको अन्त्य गर्ने नीति रहेको छ । सामाजिक न्याय र समावेशीकरण सम्बन्धी नीति (ञ) ४ मा बालबच्चाको पालन पोषण, परिवारको हेरचाह जस्ता काम र योगदानलाई आर्थिक रुपमा मूल्यांकन गर्ने नीति रहेको छ । साथै (ञ) ५ मा बालबालिकाको सवोत्तम हितलाई प्राथमिक रुपमा ध्यान दिने नीति रहेको छ ।

(ख) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ :

बालबालिकाको हक सम्बन्धी संवैधानिक व्यवस्था अनुसार स्थानीय तहलाई जिम्मेवार बनाउन स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा विभिन्न प्रावधानहरु रहेका छन् । यस ऐनले बालअधिकार प्रवद्र्धन गर्न ऐनको दफा ११(ज) बमोजिम प्रारम्भिक बाल शिक्षा तथा विद्यालय शिक्षा र अनौपचारिक शिक्षा सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजनाको निर्माण, कार्यान्वयन र नियमन गर्ने जिम्मेवारी सम्बन्धित गाउँ/नगरपालिकाको रहेको छ।शैक्षिक पूर्वाधार निर्माण र मर्मत सम्भार, आधारभूत तहको परीक्षा व्यवस्थापन, स्थानीय पुस्तकालय र वाचनालयको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन, माध्यमिक तहसम्मको शैक्षिक कार्यक्रमको समन्वय र नियमन गर्ने कार्य समेत गाउँ/नगरपालिकाको कार्यक्षेत्र भित्र पर्दछ। यसैगरी सोही दफाको खण्ड (झ) बमोजिम आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाई सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजनाको निर्माण, कार्यान्वयन र नियमन, आधारभुत स्वास्थ्य सेवाको सञ्चालन र प्रवर्धन, स्वस्थ खानेपानी तथा खाद्य पदार्थको गुणस्तर र वायु तथा ध्वनिको प्रदुषण नियन्त्रण, सरसफाई सचेतनाको अभिवृद्धि र स्वास्थ्यजन्य फोहरमैलाको व्यवस्थापन समेत स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रमा रहेको छ ।

ऐनको दफा १२ उपदफा २ खण्ड (१) को ग ले बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवद्र्धन गरी बालमैत्री वडा घोषणा गर्ने जिम्मेवारी गाउँ\नगरपालिकाको वडालाई दिएको छ । बालउद्यानको व्यवस्था, प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र सञ्चालन र व्यवस्थापन, पुस्तकालय, वाचनालय, सामुदायिक सिकाई केन्द्र व्यवस्थापन, बालक्लब तथा बालसञ्जालको संचालन र व्यवस्थापन, वडाततहको स्वास्थ्य केन्द्र तथा उपकेन्द्रको व्यवस्थापन, बालबालिकाहरुलाई बि.सि.जि., पोलियो, भिटामिन ए को व्यवस्था, पोषण कार्यक्रमको सञ्चालन, अन्तरविद्यालय तथा बालक्लब मार्फत खेलकुद कार्यक्रमको सञ्चालन, प्रचलित कानून बमोजिम घटना दर्ता सम्बन्धी जनचेतना कार्यहरु समेत वडाको जिम्मेवारीमा रहेका छन् । यस्तै महिला विरुद्धको हिंसा, छुवाछुत, दहेज तथा दाइजो, हलिया प्रथा, छाउपडी, कमलरी प्रथा, बालश्रम, मानव बेचविखन, निरक्षरता जस्ता सामाजिक कुरीति र अन्धविश्वासको अन्त्य गर्ने, गराउने , सडक बालाबलिकाको उद्धार र पुर्नस्थापना गर्ने गराउने, प्राङ्गारिक कृषि, सुरक्षित मातृत्व, विद्यार्थी भर्ना, पूर्ण खोप, खुला दिसामुक्त क्षेत्र, वातावरणमैत्री तथा बालमैत्री शासन जस्ता प्रवर्धनात्मक कार्यहरु गर्न, गराउने जिम्मेवारी समेत वडाको हुने प्रावधान रहेको छ ।

गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा स्थानीयस्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत, विषय क्षेत्रगत, मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन विकास योजना बनाउँदा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा र प्रकृयासंग अनुकुल हुनेगरी गर्नुपर्ने र सबै प्रकृयामा बालबालिका लगायतका अन्तरसम्वन्धित विषयलाई समावेश गर्नुपर्ने व्यवस्था समेत यस ऐनले गरेको छ ।

(ग) बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५

प्रत्येक बालक जन्मेपछि निजको बाबु भए बाबुले, बाबु नभए आमाले र आमा पनि नभए परिवारका अन्य सदस्यले आफ्नो धर्म, संस्कृति र चलन अनुसार बालकको नाम राखिदिनु पर्ने र बालकको बाबु, आमा वा परिवारको कुनै सदस्य जीवित नरहेकोमा वा पत्ता नलागेकोमा बालकलाई पाल्ने व्यक्ति वा संस्थाले बालकको नाम राखिदिनु पर्ने व्यवस्था बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ ले गरेको छ । यसैगरी यस ऐनमा बाबु, आमाले आफ्नो परिवारको आर्थिक अवस्था अनुसार प्रत्येक बालकको पालन पोषण गर्नुका अतिरिक्त निजको शिक्षा, स्वास्थ्योपचार, खेलकुद तथा मनोरञ्जनका सुविधाहरुको व्यवस्था गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ । उक्त ऐनले बालबालिकाको बाँच्न पाउने अधिकार, नाम, राष्ट्रियता र पहिचानको अधिकार, भेदभाव विरुद्धको अधिकार, बाबु आमासंग बस्ने र भेटघाट गर्ने अधिकार, संरक्षणको अधिकार, पोषण तथा स्वास्थ्यको आधिकार, खेलकुद, मनोरञ्जन तथा सांस्कृतिक अधिकार र शिक्षाको अधिकारलाई बालबालिकाको अधिकारको रुपमा सुनिश्चित गरेको छ । त्यसैगरी बालबालिकासंग सम्बन्धित विषय हेर्न बाल अदालतको गठन गर्ने व्यवस्था रहेको छ । बालअधिकारलाई सुनिश्चित गर्न सहयोग पुर्याउन केन्द्रिय बाल न्याय समिति र जिल्ला बाल न्याय समितिको व्यवस्था समेत रहेको छ । प्रदेश तथा स्थानीय तहमा बाल अधिकारको विषयलाई संस्थागत गर्न राष्ट्रिय बाल अधिकार परिषद, प्रदेश तथा स्थानीय तहको बाल अधिकार समितिको व्यवस्था समेत रहेको छ ।

(घ) मुलुकी देवानी संहिता ऐन, २०७४

प्रत्येक व्यक्तिले अन्य व्यक्तिको व्यक्तित्वलाई स्वीकार गर्नुपर्ने, कानूनको दृष्टिमा सबै नागरिक समान हुने, समान कानूनको प्रयोगमा भेदभाव गर्न नपाइने, कुनै पनि व्यक्तिको वैयक्तिक स्वतन्त्रता अपहरण गर्न नपाइने, प्रत्येक व्यक्ति जन्मनासाथ व्यक्तिको रुपमा मान्यता पाउने, प्रत्येक व्यक्तिले जन्मनासाथ नाम र थरको अधिकार हुने, आमा बाबुबाट मातृत्व र पितृत्वको निर्धारण हुने, कृतिम गर्भदानबाट जन्मिएको शिशुको पितृत्व बाबुको हुने, दम्पत्तीले छोराछोरीको जन्मदर्ता गर्नुपर्ने, प्रत्येक नाबालकको आमाबाबुले हेरचाह र स्याहार संभार गर्नुपर्ने, सम्बन्धी विच्छेद भएका दम्पत्तीले छोराछोरको अधिकार कायमै रहने, नाबालकलाई श्रमिकको रुपमा काममा लगाउन नहुने, अशक्त छोराछोरीलाई विशेष हेरचाह गर्नुपर्ने, नाबालकको संरक्षक नभएर माथवर हुने, बालबालिकाको सर्वोत्तम हित हुने गरी धर्मपुत्र वा धर्मपुत्री राख्नुपर्ने व्यवस्था ऐनमा रहेको छ ।

(ङ) बालश्रम (निषेध र नियमित) ऐन, २०५६

कसैले पनि बालकलाइ ललाई, फकाइ वा झुक्काएर वा कुनै पनि प्रलोभनमा वा डर, त्रास वा दवावमा पारी वा अन्य कुनै तरिकाले निजको इच्छा विरुद्ध श्रमिकको रुपमा काममा लगाउनु हुदैन भन्ने व्यहोरा ऐनको दफा ४ मा उल्लेख भएको छ । यसैगरी बालकलाइ काममा लगाउदा दिनमा ६ घण्टा र एक सप्ताहमा ३६ घण्टा भन्दा बढि अतिरिक्त पारिश्रमिक दिइ वा नदिइ काममा लगाउनु हुदैन भन्ने व्यहोरा दफा ९(२) मा रहेको छ । ऐनको दफा १० (१) ले प्रतिष्ठानले श्रमिकको रुपमा काम गर्ने बालकलाइ लिङ्ग, वर्ण, धर्म वा जातजातीको आधारमा कुनै भेदभाव नगरी समान कामको लागि समान पारिश्रमिक र सुविधा दिनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । ऐनको दफा ११ ले कुनै पनि प्रतिष्ठानमा व्यवस्थापकले त्यहाँ काम गर्ने बालकको स्वास्थ्य र सुरक्षा सम्बन्धी व्यवस्था गर्नुपर्ने प्रावधान राखेको छ ।

(च) बाल अधिकार सम्बन्धी महासन्धि (CRC)

बालअधिकार महासन्धी १९८९ (नेपालले १४ सेप्टेम्बर १९९०मा अनुमोदन गरेको) ले बालअधिकारको सम्मान, संरक्षण र संवर्धन गर्न गैरविभेदिकरण (धारा २), सर्वोत्तम हित (धारा ३), सर्वाङ्गिण विकास (धारा ६), सहभागिता (धारा १२) को सिद्धान्तलाइ अवलम्बन गरेको छ । ५४ वटा धारा रहेको यस महासन्धिमा धारा १ देखि ४० मा विभिन्न किसिमका बालअधिकारको व्यवस्था गरिएका छ । धारा ४२ मा राष्ट्रिय वा अन्तराष्ट्रिय व्यवस्था मध्ये उत्कृष्टलाई कार्यान्वयन गर्न पाउने स्वतन्त्रता दिइएको छ । धारा ४२ मा बालअधिकारको विषयमा राज्यले बालबालिका र अभिभावकलाई जानकारी गराउनुपर्ने व्यवस्था छ । धारा ४३ देखि ५४ सम्म बालअधिकारको कार्यान्वयन, अनुगमन, मुल्यांकन तथा प्रतिवेदनको व्यवस्था गरिएको छ ।

(छ) पन्ध्रौं योजना (२०७६/७७–२०८१/८२)

पन्ध्रौं योजना (२०७६/७७–२०८१/८२) मा बालअधिकार सुनिश्चित भएको बालमैत्री समाजको सोचमा आधारित रही बालबालिका तथा किशोर किशोरीलाई सबै प्रकारको हिंसा, दुर्वव्हार र शोषणबाट मुक्त गराउँदै उनीहरुको हक अधिकार संरक्षण तथा प्रवर्धन गरी राष्ट्र निर्माण गर्न सक्ने योग्य र सक्षम नागरिकको रुपमा विकास गर्ने लक्ष्य राखिएको छ । उक्त लक्ष्य प्राप्त गर्न बालबालिका तथा किशोर किशोरीको अधिकारको संरक्षण र प्रवर्धन गर्ने, बालबालिका तथा किशोर किशोरीमैत्री वातावरण सृजना गर्ने , बालबालिका तथा किशोर किशोरीविरुद्ध हुने शारीरिक मानसिक लगायत सबै प्रकारका हिंसा, विभेद, दुर्व्यवहार, शोषण र उपेक्षाको अन्त्य गर्ने उद्धेश्य राखिएको छ ।

बालस्वास्थ्यमा सुधार गरी बालमृत्युदर घटाउने, बालबालिकाको मानसिक तथा शारीरिक विकासका लागि प्रारम्भिक बालविकासमा पहुँच, बालबालिका तथा किशोर किशोरी विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसाको अन्त्य गरी उनीहरुको जीवनलाई सुरक्षित बनाउने, असहाय, अनाथ, अपाङ्गता भएका, अशक्त तथा बेवारिसे बालबालिका तथा किशोर किशोरलाई राज्यबाट संरक्षण र सम्वर्धन गर्ने, विभिन्न माध्यमबाट बालबालिकालाई सामाजिक जीवनमा सहभागी हुने वातावरण सृजना गर्ने, राज्यले सबै प्रकारको बालश्रमको अन्त्य गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्ने, बालबालिकाको पहुँचयुक्त पूर्वाधारको निर्माण गरी बालमैत्री वातावरण सृजना गर्ने र विद्यमान बालगृहको संस्थागत आवसीय संरक्षणलाई निरुत्साहित तथा निसंस्थाकरण गर्दै अन्तिम विकल्पको रुपमा मात्र संरक्षण गर्ने गरी अन्य बैकल्पिक हेरचाहलाई प्रवर्धन गर्ने रणनीति पन्ध्रौं योजनामा उल्लेख गरिएको छ ।

(ज) दिगो विकास लक्ष्य

संयुक्त राष्ट्रसंघको पहलमा सन २०३० सम्म प्राप्त गर्ने गरी तयार गरिएको विश्वव्यापी लक्ष्यहरु नै दिगो विकासका लक्ष्यहरु हुन् । जसमा १७ वटा मूल लक्ष्य तथा १६९ परिमाणत्मक लक्ष्यहरु तोकिएका छन् । दिगो विकासका कूल १७ लक्ष्यहरु मध्ये १, २, ३, ४, ५, ६, ९, ११, १६ र १७ गरी १० वटा लक्ष्यहरु बालबालिका र महिला संग सम्बन्धित रहेका छन् । जसमध्ये **लक्ष्य ४:** सबैका लागि समावेशी र गुणस्तीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने, **लक्ष्य ५:** लैङ्गिक समानता हासिल गर्ने र किशोरीहरुको सशक्तीकरण गर्ने, **लक्ष्य ६:** सबैका लागि खानेपानी तथा सरसफाइको उपलब्धता गर्ने, **लक्ष्य ९:** बलियो पूर्वाधार निर्माण गर्ने र दिगो औद्योगिकीकरणको प्रवर्धन गर्ने, **लक्ष्य ११:** नगरहरु र मानववस्तीहरुलाई समावेशी, सुरक्षित र दिगो बनाउने, **लक्ष्य १६:** समावेशी समाजको प्रवर्धन गर्ने र सबैलाई न्यायमा पहुँच प्रदान गर्ने, र **लक्ष्य १७:** कार्यान्वयन प्रक्रिया मजबुत बनाउने र साझेदारीलाई पुनर्जीवन दिने लक्ष्यहरु बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकासको लागि आवश्यक पर्ने सेवा सुविधा उपलब्ध गराउने, पूर्वाधार विकास गर्ने, निर्मित पूर्वाधार दिगो बनाउने र सरकारी, गैरसरकारी तथा निजी क्षेत्र र विकास साझेदारको संलग्नतामा लक्ष्य पूरा गर्ने विषय रहेका छन् ।

सन २०३० सम्ममा न्यायपूर्ण तथा समृद्ध मुलुक बनाउने परिकल्पना साथ नेपालको दिगो विकास लक्ष्यहरु तयार भई स्वीकृत भइसकेको छ । राज्यको पुर्नसंरचना पश्चात आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, प्राथमिक स्वास्थ्य उपचार, पिउने पानीको आपूर्ति र सरसफाई, कृषि, आधारभूत पूर्वाधारहरु, सामाजिक सुरक्षा र विपद् व्यवस्थापनका विषयहरु स्थानीय तहको क्षेत्राधिकारका विषय बनेका छन् । जुन विषयहरु दिगो विकास लक्ष्यसंग प्रत्यक्ष सम्बन्धित रहेका छन् ।

<u>अन्य प्रयासहरु</u>

बालअधिकारका क्षेत्रमा राष्ट्रिय, क्षेत्रीय र अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा भएका प्रयासहरु मध्ये नेपालले अवलम्बन गरेका केही प्रमुख प्रयासहरु देहाय बमोजिम छन् :

१. महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन सम्बन्धी महासन्धि (Convention of the Elevation of all Forms of Discrimination against Women-CEDAW), १९७९ को अनुमोदन ।
२. सशस्त्र द्वन्द्वमा बालबालिकाको प्रयोग, बालबालिकाको बेचविखन, बा वेश्यावृत्ति र अश्लिल चित्रण विरुद्ध बाल अधिकार सम्बन्धी महासन्धिको इच्छाधीन आलेख २००० को पक्ष राष्ट्र ।
३. दक्षिण एशियामा बाल कल्याण प्रवर्धनको लागि क्षेत्रीय व्यवस्था सम्बन्धी सार्क महासन्धि २००२ को पक्ष राष्ट्र ।
४. वेश्यावृत्तिको लागि महिला तथा बालबालिकाको जीउ मास्ने बेच्ने काम रोकथाम गर्ने र सो विरुद्ध संघर्ष गर्ने सम्बन्धमा व्यवस्था भएको सार्क महासन्धि २००२ को पक्ष रुाष्ट्र ।
५. बाल न्याय (कार्यविधि) नियमावली, २०६३ तर्जुमा ।
६. अन्तरदेशीय धर्मपुत्र धर्मपुत्री सम्बन्धी हेग महासन्धिमा हस्ताक्षर
७. शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या, श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा, महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय लगायतका विषयगत मन्त्रालयले बालबालिकाका सवालहरुलाई क्षेत्रगत योजना र कार्यक्रममा समावेश गर्दै आएको ।
८. सरकारी तथा गैरसरकारी निकायसंगको समन्वयमा स्थानीय तहले बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको ।

हेटौडा उपमहानगरपालिकाले बालबालिका सम्बन्धी गरेका नीतिगत व्यवस्थाहरु

१. बालअधिकार संरक्षण नीति, २०७९

२. बालसमूह, बाल समूह सञ्जाल गठन तथा सहजीकरण निर्देशिका, २०७९

३. बालकोष स्थापना र संचालन कार्यविधि, २०७९

४. बालमैत्री स्थानीय शासन सहजकर्ता नियुक्ति सम्बन्धी कार्यविधि, २०७७

५. प्रारम्भिक बालशिक्षा केन्द्र एवमं शिशु विकास केन्द्र व्यवस्थापन कार्यविधि, २०८०

६. विद्यालय बस संचालन निर्देशिका, २०८०

७ विपत व्यवस्थापन कोष संचालन कार्यविधि, २०७९

८. बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७९

बालमैत्री स्थानीय शासनका अवसर, चुनौती र समस्याहरु

बालअधिकार महासन्धिको अनुमोदनले बालबालिकाहरु प्रति राज्यलाई जवाफदेहि बनाएको र यसै प्रति लक्षित भई नेपाल सरकारले बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन निर्देशिका र कार्यविधिहरु तयार गर्नु आफैमा एउटा अवसरको रुपमा रहेको छ । बालअधिकारको विषयलाई स्थानीय तह, वडाको समग्र कार्यपद्धति र प्रणालीमा अन्तर्भूत गर्दै कार्यान्वयन गर्न गरेको निर्देशन बमोजिम बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणालाई निरन्तर दिगोपनाको लक्ष्यका साथ अगाडी बढाईएको हो । हेटौडा उपमहानगरपालिका २ नं. वडामा बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त घोषणाका लागि यस वडाले बालबालिकाका लागि पञ्चवर्षिय आवधिक लगानी योजना तयार गरी पारित समेत गरिसकेको छ । बालबालिकाको क्षेत्रमा निश्चित प्रतिशत बजेट विनियोजन भएको छ ।

हेटौडा उपमहागरपालिका २ नं. वडामा कार्यान्वयनको चरण देखि नै स्वास्थ्य संस्था, विद्यालयले तथा सेवाप्रदायकहरुले बालबालिकाको क्षेत्रमा गरेको महत्वपूर्ण योगदानका कारण हाल बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा घोषणाका लागि पुरा गर्नुपर्ने अधिकांस सुचकमा तोके बमोजिमको नतिजा प्राप्त भइसकेको छ । बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा घोषणाको लागि अवसर र सम्भावहरु यस प्रकार रहेका छन् ।

१. वडा भित्रका सरोकारवालाहरुलाई बालमैत्री स्थानीय शासन दिगोपना सम्बन्धी विभिन्न अभिमुखीकरण, अन्तरकृया, वैठक, घरभेट गरिनु ।
२. संस्थागत रुपमा बालमैत्री सम्पर्क व्यक्ति तोकिनु ।
३. एक जना बालमैत्री सहजकर्ता कर्मचारीको नियमितता हुनु।
४. बालसमूह एवं बालसंजालहरु गठन हुनु ।
५. स्वास्थ्य संस्था, विद्यालय, स्थानीय संघसंस्था लगायतको सकारात्मक सहयोग रहनु ।
६. वडा जनप्रतिनिधिको रुची, नेतृत्व कुशल हुनु।
७. नगरपालिका द्वारा अनुगमन, नियनत्रण, सन्तुलनमा भुमिका हुनु ।

हेटौडा उपमहानगरपालिकाको २ नं. वडामा बालवस्तुगत विवरण अनुसार जनसंख्या ६,७९१ देखिएको छ। जसमध्ये महिला ३,३९८ र पूरुष ३,३९३ जना छन् । १८ वर्ष सम्म उमेरका बालबालिका संख्या १,८११ जना रहेका छन् । जसमध्ये बालक ९४४ र बालिका ८६७ जना छन् ।

(क) उमेर समुहको आधारमा जनसंख्याः

उमेर समुह	पुरुष	महिला	जम्मा
५ वर्ष मुनिका बालबालिका	५०२	२३५	७३७
६ देखि १० वर्ष सम्मका बालबालिका	२९४	२३८	५३२
११ देखि १८ वर्ष सम्मका बालबालिका	३८३	३९४	७७७
१९ देखि २५	३६९	३८३	७५२
२६ देखी ३०	२९८	३९८	६९६
३१ देखी ४०	६३३	६५५	१२८८
४१ देखी ५०	४५८	४३२	८९०
५१ देखी ६०	३४५	३१३	६५८
६१ देखी ७०	२२४	२०२	४२६
७१ देखी ८०	८६	९६	१८२
८० देखी ९०	३१	४४	७५
९० देखी १००	५	७	१२
१०० भन्दा माथी	०	१	१
जम्मा जनसङ्ख्या	**३३९३**	**३३९८**	**६७९१**

स्रोत : घरधुरी सर्वेक्षण २०८०

बालअधिकार र बालबालिकाको अवस्था

बाँच्न पाउने अधिकार : बाँच्न पाउनु बालबालिकाको जन्मसिद्ध अधिकार हो । गर्भमा रहेदेखि नै सुरक्षित हुनका लागि गर्भवती महिलाको विशेष स्याहार लगायत बालबालिकाको सुरक्षित रुपमा जन्म हुनुपर्दछ । जन्मे पछि पौष्टिक आहार र आवास, स्वस्थ वातावरण, सफा पानी, खोप, स्वास्थ्य स्याहार तथा प्राथमिक उपचार लगायतका आधारभूत कुराको व्यवस्था हुनुपर्दछ । बाँच्न पाउने अधिकार अन्तर्गतका मुख्य विषयहरु बुँदागत रुपमा उल्लेख गरिएको छः

- जन्मन पाउने, गर्भवती महिलाको विशेष स्याहार
- गाँस, बास र कपास
- पौष्टिक आहार र स्वास्थ्य स्याहार
- आमा बाबुको माया ममता
- स्वस्थ वातावरण र प्राथमिक उपचार

बालबचाउका सूचक प्राप्तीको लागि गरिएका कार्यहरुः

बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा घोषणाको लागि बालबचाउ अन्तर्गत १४ ओटा सुचकहरु निरन्तर पुरा गर्नुपर्ने हुन्छ । बालबचाउका सुचकहरु पुरा गर्नको लागि वनश्खण्डी सहरी स्वास्थ्य केन्द्र र वडा कार्यालयद्धारा गरिएका कार्यहरु यस प्रकार छः

१. खुल्ला दिसा मुक्तक्षेत्र घोषणाको दिगोपना
२. पूर्णखोप वडा घोषणा र घोषणाको सुनिश्चिता अध्यावधिक
३. सुत्केरी आमा तथा बालबालिकाको लागि पोषण समाग्री वितरण , नियमित रुपमा तौल
४. हजार दिनका आमा र आमा समुहहरुलाई पूर्ण स्तनपान, सुरक्षित मातृत्व, पोषण, सरसफाई लगायतको विषयमा निरन्तर सचेतन र परामर्श
५. राष्ट्रिय कार्यक्रम अन्तर्गत ५ वर्ष मुनिका बालबालिकालाई भिटामिन ए तथा जुकाको औषधि खुवाउनुको साथै नियमित वृद्धि अनुगमन गर्ने गरिएको ।
६. खानेपानी व्यवस्थापन बोर्डद्धारा घरधुरीमा खानेपानी धारा वितरण भएको (आधारभुत तहको खानेपानी सुविधा सबै घरपरिवारमा उपलब्ध भएको)
७. विद्यालय, समुदाय तथा बालसमूहका सदस्यहरुलाई साबुन पानीले हात धुने परिपाटी, शुद्ध पिउने पानी र सरसफाई सम्बन्धी सचेतना दिएको
८. स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति म.स्वा.स्वयससेवीका र स्वास्थ्यकर्मी बिच बाल बचाउका सुचक प्राप्सिको लागि छलफल
९. गर्भवती, सुत्केरी आमा महिला स्वास्थ्य स्वयमसेविका बिच अन्तरक्रिया
१०. विद्यालयमा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा
११. आयोडीनयुक्त नून प्रयोग वारे सचेतना जागर
१२. जनप्रतिनिधिद्धारा सस्थागत सुत्केरी भएको आमालाई पोषण सामाग्री वितरण
१३. समय समयमा स्वास्थ्य शिबिरको आयोजना
१४. विद्यालयमा आनीबानी तथा मौसमी रोगव्याधीवारे सचेतना
१५. समुदायमा डेङ्गु विरुद्धको औषधी र स्प्रे मेसिन वितरण

बालबचाउका सुचकको हालको अवस्था (स्रोतः स्वास्थ्य संस्था र अन्तिम सूचक मापन) २०८१

क्र. स.	सुचक	आधार वर्षको अवश्था (०७९ /८०)	हालको अवश्था (२०८१/० २/१७सम्म)	घोषणाको लागि आवश्यक प्रतिशत	सुचकको व्याख्या
१	गर्भवती महिलाहरुले कम्तिमा प्रसूति पूर्व ८ पटक र प्रसूति पश्चात आमा र नवजात शिशुको कम्तिमा ४ पटक स्वास्थ्य जाँच गराएको हुनुपर्ने		९६%%	९५%	१०५ जना गर्भवती मध्ये समय पुगेका १०५ जनाले जाँच गराएका छन् । सुत्केरी आमा सहित १०५ जना नवजात शिशु सबैले जाँच गराएका छन्।
२	गर्भवती महिलाले टिटानस विरुद्धको २ वटा खोप लगाएका हुनेछन् ।		९६%%	९५%	१०५ जना गर्भवती मध्ये समय पुगेका सबै जनाले टिडी विरुद्धको खोप लगाएका छन्।

३	गर्भवती तथा सुत्केरी आमाहरुले आईरन चक्की (जम्मा २२५ वटा) खाएका हुनेछन् ।		९६%%	९५%	१०५ जना सुत्केरी सबैले २२५ वटा आइरन चक्की खाएका छन् र गर्भवतीले नियमित खादै छन्।
४	दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट सुत्केरी गराईएका हुनेछन् ।		१००%	८०%	१०५ जना गर्भवती सबै स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी भएका छन्।
५	६ महिनासम्मको शिशुलाई आमाले अनिवार्य रुपमा पुर्ण स्तनपान गराएका हुनेछन् ।		९०%	८०%	१०५ जना शिशु मध्ये ९५ जना शिशुले पूर्ण स्तनपान पाएका छन् भने बँकी १० जनाले पाएका छैनन्।
६	छ महिला देखि पाँच वर्ष मुनिका सबै बालबालिकालाई वर्षको २ पटक भिटामिन ए क्याप्सुल खुवाईएको हुनेछ।		१००%	१००%	६ महिना देखि ५ वर्ष मुनिका ६७६ जना सबै बालबालिका ले वर्षको २ पटक भिटामिन ए क्याप्सुल खाएका छन्।
७	१५ देखी २३ महिना भित्रका प्रत्येक बालबालिकाले नेपाल सरकारले तोकेका सबै र पुर्ण खोप प्राप्त गरी पूर्ण खोपयुक्त घोषणा भएको हुनेछ।		१००%	१००%	१५ देखी २३ महिना भित्रका स्थानीय ७८ जना र अन्यत्रका बालबालिकाले नेपाल सरकारले तोकेका सबै र पूर्ण खोप प्राप्त गरी पूर्णखोपयुक्त वडा घोषणा भएको छ।
८	एच्आईभी संक्रमित आमाबाट जन्मिएका सबै बालबालिकाले ARV prophylaxis पाएका हुनेछन्।		१००%	१००%	एच्आईभी संक्रमित बालबालिका नभएको।
९	सबै घरपरिवारले आयोडिनयुक्त नुनको प्रयोग गरेका हुनेछन् ।		१००%	१००%	यस वडाका घरपरिवार सबैले आयोडिनयुक्त नुनको प्रयोग गरेका छन्।
१०	कमतौल, पुड्को र ख्याउटेपन हुने पाँचवर्ष मुनिका बालबालिकाहरुको संख्यामा कमी आएको हुनेछ ।		१००%	८०%	कमतौल, पुड्को र ख्याउटेपन हुने पाँचवर्ष मुनिका बालबालिकाहरु नभएको।

११	अति कडा कुपोषण भएका बालबालिकाको संख्या शुन्य भएको हुनेछ ।		१००%	१००%	अति कडा कुपोषण भएका बालबालिका नभएको।
१२	सबै घरधुरीमा आधारभुत तहको खानेपानीको सुविधा उपलब्ध भएको हुनेछ ।		१००%	१००%	सबै घरधुरीमा खानेपानीको सुबिधा रहेको छ।
१३	चर्पी गएपछि, बालबालिकाको दिसा धोएपछि र खाना खानु/खुवाउनु अघि साबुन पानीले हात धुने परिपाटीको विकास भएको हुनेछ ।		१००%	१००%	सबै घरपरिवारमा साबुन पानीले हात धुने परिपाटीको विकास भएको छ।
१४	प्रत्येक घरपरिवारले शौचालयको प्रयोग भएको तथा खुला दिसामुक्त घोषणा भएको हुनेछ ।		१००%	१००%	प्रत्येक घरपरिवारले शौचालयको प्रयोग गरेका छन र खुला दिसा मुक्त घोषणा भइसकेको छ।

बाल तथा मातृ स्वास्थ्य

हेटौडा उपमहानगरपालिकामा २ न. वडामा रहेका स्वास्थ्य संस्था सम्बन्धी विवरण यस प्रकार रहेका छन्ः

क.स.	सामुदायिक स्वास्थ्य संस्था	संख्या
१	वनश्खण्डी सहरी स्वास्थ्य केन्द्र	१
२	गाउँ घर क्लिनिक खोप केन्द्र	१
३	औषधी पसल/मेडिकल	१७ वटा (आयुर्वेद जिल्ला अस्पताल-१, निको हस्पिटल सहित)

वनश्खण्डी सहरी स्वास्थ्य केन्द्रमा ३ जना कर्मचारीहरु रहेका छन् ।

ख) स्वास्थ्य संस्थामा औषधीको उपलब्धता

नेपाल सरकारबाट प्राप्त ९८ किसिमका औषधीहरु वनश्खण्डी सहरी स्वास्थ्य केन्द्रमा उपलब्ध रहेको छ ।

सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रम

हेटौडा उपमहानगरपालिकाको स्वास्थ्य सम्बन्धी विभिन्न नीतिहरुमध्ये सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउन विशेष कार्य गर्ने उल्लेख गरिएको छ । वडा नं. २ मा रहेको वनश्खण्डी सहरी स्वास्थ्य केन्द्रले गर्भवती तथा सुत्केरी आमाहरुलाई मातृशिशु स्वास्थ्य सम्बन्धी सचेतना सहित विविध कार्यक्रमहरु विगत देखि नै संचालन गर्दै आएको छ । साथै उपमहानगरपालिकामा संचालित सुनौलो हजार दिन तथा वहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रमबाट समेत १००० दिनका आमा र बच्चालाई

लक्षित गरी पोषण सहयोग, विविध सचेतनामुलक कार्यक्रमहरु संचालन भएको छ । जसले गर्दा सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रमको प्रभावकारिता बढेको छ । स्वास्थ्य चौकीका अनुसार विगत ३ वर्षमा कुनै पनि नवजात शिशुको मृत्यु नभएको अवस्था छ ।

खोप लगाउने बालबालिका सम्बन्धी विवरण

हेटौडा उपमहानगरपालिका पूर्णखोपयुक्त नगरपालिका हो । वडा तथा नगरले प्रत्येक वर्ष पूर्ण खोपको सुनिश्चितता अध्यावधिक गर्दै आएको छ ।

वडा नं. २ का १६ देखी २३ महिनाका बालबालिकाले पुर्णखओप पाएको विवरण यस प्रकार रहेको छः

जम्मा बालबालिका सङ्ख्या	बी. सि.जी.	डि. पि. टि./हिब/हेप बि. को ३ मात्रा	दादुरा
७८	८४	८४	८७

बालबालिकामा पोषणको स्थिति

बालबालिकाको पोषणको अवस्था सुधारको लागि यस वडामा नियमित रुपमा वृद्धि अनुगमन तथा पोषण परामर्श हुने गरेको छ। नियमित रुपमा बालभिटा वितरण हुने गरेको छ । सुत्केरी आमाहरुको लागि यातायात वापत रकम र वडावाट सुत्केरी पोषण कोसेली उपलब्ध गराउनुका साथै आवश्यक सचेतनामुलक कार्यक्रमहरु निरन्तर भइरहेको छ ।

(क) पूर्ण स्तनपानको अवस्था

वडा नं.	७ महिना देखी १ वर्ष सम्मका बालबालिका सङ्ख्या			६ महिना सम्म शिशुलाई पुर्ण स्तनपान गराएको सङ्ख्या	६ महिना सम्म शिशुलाई पुर्ण स्तनपान नगराएको (आमाको दुध सहित थप खाना ख्वाएको) सङ्ख्या
	बालक	बालिका	जम्मा		
२	५१	५४	१०५	९५	१०

(ख) कुपोषणबाट प्रभावित बालबालिका

वडा नं.	५ वर्ष मुनिका जम्मा बालबालिका	कम तौल, पुड्कोपन र ख्याउटेपन भएका ५ वर्ष मुनिका बालबालिका सङ्ख्या	अति कडा कुपोषण भएको बालबालिका सङ्ख्या	पोषण सुधारका लागि आवश्यक उपचार गराईरहेको बालबालिका सङ्ख्या
२	५७६	०	०	०

स्रोतः वनस्खण्डी शहरी स्वास्थ्य केन्द्र

बालबालिकामा देखा परेका मुख्य रोगहरु र तीनको उपचार व्यवस्था

हेटौडा उपमहा नगरपालिका वडा नं. २ मा रहेका बालबालिकामा देखा परेका मुख्य रोगहरु र तीनको उपचारको व्यवस्था यसप्रकार रहेको छः

क्र.स.	मुख्य रोग	उपचार व्यवस्था
१	रुघाखोकी, श्वासप्रश्वास सम्वन्धी	अवस्था हेरी रेफर, घरेलु उपचार,
२	ज्वरो	पारासिटामोल, अवश्था हेरी रेफर
३	झाडापखाला	ओ.आर.एस., जिङ्क चक्की, अवश्था हेरी रेफर
४	जुका पर्ने	अल्वेन्डाजोल

५	छालाको समस्या	सि.टि.जेड, अवश्था हेरी रेफर
६	पेट दुख्ने	ब्रुफेन, अवश्था हेरी रेफर
७	डेङ्गु	अवश्था हेरी रेफर
८	आखाको समस्या	आखाँमा हाल्ने औषधी, अवश्था हेरी रेफर

गर्भवती आमाहरुले गर्भ जाचँ गराएको, आईरन चक्की खाएको तथा टि.डी. खोप लगाएको विवरण

क्र.स.	स्वास्थ्य केन्द्रको नाम	गर्भवती सङ्ख्या	गर्भवती जाचँ ८ पटक	सुत्केरी जाचँ ४ पटक	खोप		आईरन चक्की		पुर्ण खोप प्राप्त बालबालिका	एच.भि.आई. संक्रमित आमा बाट जन्मिएका बच्चाहरु ARV Prophylaxis पाएका	कम तौल, पुड्कोपन र ख्याउटेपन भएका ५ वर्ष मुनिका बालबालिका सङ्ख्या
					टि.डी. पहिलो	टि.डी. दोस्रो	१८० चक्की	४५ चक्की			
१	वनश्खण्डी शहरी स्वास्थ्य केन्द्र	१०५	१०५	१०५	१०५	१०५	१०५	१०५	८४	०	०

स्वास्थ्य संस्थाको नाम	सुत्केरी आमा संख्या	सुत्केरी भएको स्थान		एच.आई.भि.संक्रमित आमाबाट जन्मिएका बालबालिका
		स्वास्थ्य संस्था	घरमा	
वनश्खण्डी शहरी स्वास्थ्य केन्द्र	१०५	१०५	०	०

नियमित रुपमा तौल लिइएका बालबालिका सम्बन्धी विवरणः

हेटौडा उपमहानगरपालिका वडा नं. २ मा २ वर्ष सम्मका बालबालिकाको मासिक रुपमा नियमित तौल लिने र वृद्धि अनुगमन गर्ने गरिएको छ ।

१५ महिना देखि २३ महिनाका बालबालिकाले नियमित खोप पाइरहेका छन, २०८० चैत्र १२ गते वडा पुर्णखोप घोषणा भइ सकेको छ ।

क्र.स.	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	१५ देखि २३ महिनाका भित्रका बालबालिकाको सङ्ख्या	पुर्णखोप पाएका बालबालिकाको सङ्ख्या
१	वनश्खण्डी शहरी स्वास्थ्य केन्द्र	७८	८४

सुत्केरी पश्चातको आमा जाँच र नवशिशु जाँचको अवश्था

क्र.स	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	जम्मा सुत्केरी आमाको सङ्ख्या	पहिलो जाँच (२४ घण्टाभित्र)	दोस्रो पटक जाँच (३ देखि ७ दिन भित्र)	तेस्रो पटक जाँच (७ देखि १४ दिनभित्र)	४२ दिन भित्र
१	वनश्खण्डी शहरी स्वास्थ्य केन्द्र	१०५	१०५	१०५	१०५	१०५

वडा अनुसार ६ महिना देखी ५ वर्षमुनिका बालबालिकालाई वर्षको २ पटक भिटामिन ए जुकाको औषधी र पोलियो थोपा खुवाएको विवरण

क्र.स.	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	भिटामिन ए क्याप्सुल खाएका बालबालिका			जुकाको औषधी खाएका बालबालिका	कैफियत
		६-११ महिना	१२-५९ महिना	जम्मा		
१	वनश्खण्डी शहरी स्वास्थ्य केन्द्र	५१	६२५	६७६	४८५	सबैलाई पोलियो थोपा खवाएको

आयोडिनयुक्त नुन प्रयोगको अवस्था

क्र.सं	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	जम्मा घरधुरी	आयोडिनयुक्त नुन प्रयोग गर्ने घरधुरी	आयोडिनयुक्त नुन प्रयोग नगर्ने घरधुरी
१	वनश्खण्डी शहरी स्वास्थ्य केन्द्र	१३७०	१३७०	०

सार्वजनिक तथा निजी चर्पी, खानेपानी र सरसफाई सम्बन्धी विवरणः

हेटौडा उपमहानगरपालिकाको वडा नं. २मा रहेका बिभिन्न प्रदेश, जिल्ला र स्थानीय स्तरका सरकारी/गैरसरकारी कार्यालयहरुमा सार्वजनिक शौचालय रहेको छ । शौचालयको प्रयोग र शौचालय प्रयोग पछि, फोहोर छोएपछि र खानु खानु अघि हात धुने बानी व्यवहार सम्बन्धी विवरण यस प्रकार रहेको छः

(क) शौचालय प्रयोग र साबुन पानीले हात धुने सम्बन्धी विवरणः

वडा नं.	शौचालय प्रयोग गर्ने घरपरिवार	शौचालय प्रयोग नगर्ने घरपरिवार	साबुन पानीले हात धुने घरपरिवार	पानीले मात्र हात धुने घरपरिवार
२	१५६४	०	१५६४	०

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०८०

(ख) वडामा आधारभुत तहको खानेपानी सुविधा र खानेपानीको स्रोत सम्वन्धी विवरणः

वडा नं.	जम्मा घरधुरी	खानेपानीको स्रोत						
		सामुदायिक धारा	निजी खानेपानी धारा	पाईप जडान गरी स्थाई रुपमा प्रयोग	निजी/ सामुदायिक ईनार	सतही पानी (खोला, नदी, पोखरी)	असुरक्षित मुल	अन्य
२	१३७०	१	१३७०	१३७०	०	०	०	०

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०८०

ARV Prophylaxis सम्बन्धित विवरण

वनश्खण्डी शहरी स्वास्थ्य केन्द्रका अनुसार २ न. मा एच.आइ.भी. संक्रमित आमाबाट जन्मिएका कुनै पनि बालबालिका नभएको तर प्रत्येक वर्ष स्वास्थ्य चौकी र अन्य संघसंस्था मार्फत एच.आइ.भी. न्यूनीकरण र एआरभी प्रोफिल्यासिस सम्बन्धी सचेतनामुलक कार्यक्रम हुने गरेको छ । गर्भवती जाँचको समयमा पनि एच.आइ.भी. जाँच गर्ने गरिएको छ ।

बालसंरक्षण सूचक प्रासीको लागि गरिएका कार्यहरुः

- विद्यालय भर्ना,खोपमा जन्मदर्ता अनिवार्य
- पसल,ग्यारेज,होटलमा बालश्रम,बालविवाह,सूर्तिजन्य,मदिराजन्य पदार्थको बिक्रि वितरण नगराउने प्रतिबद्धता फ्रलेक्समा हस्ताक्षर
- बालविवाह,बालश्रम,बालकुलत बारेमा अभिमुखिकरण

- बालश्रममा भेटिएका बालबालिकालाई बाल अधिकार समितिद्धारा उद्धार,मनोसामाजिक परामर्श र रोजगारदातालाई कार्यवाहि र बालबालिकालाई घरपरिवारमा पुर्नस्थापना र विद्यालय पठनपाठनमा जोड
- कुलतमा लागेका बालबालिकालाई बालसुधार गृहमा राख्ने,मनोसामाजिक परामर्श
- लागुपदार्थ दुव्र्यसनी,साइबर अपराध सम्बन्धी अभिमुखिकरण
- शारीरिक,मानसिक यातना विद्यालयहरुले नदिने प्रतिबद्धता
- बालविवाह,बालश्रम सम्वन्धी वक्तृत्वकला,सडक नाटक,महोत्सव नाटक,गित प्रदर्शनी
- बालसंरक्षण सम्बन्धी पर्चा,पम्प्लेट वितरण
- महोत्सवमा स्टल राखि विभिन्न पर्चा,किताब प्रदर्शनी तथा सूचना

बालसंरक्षणका सुचकको हालको अवस्था

क्र. स.	सुचक	आधार वर्षको अवस्था (०७९/८०)	हालको अवस्था (२०८०/१२/२१ सम्म)	घोषणाको लागि आवश्यक प्रतिशत	सुचकको व्याख्या
१	५वर्ष मुनिका सबै बालबालिकाको जन्म दर्ता भएको हुनेछ ।		१००%	१००%	वडाको घटना दर्ताको जन्मदर्ता अभिलेख अनुसार सबैको जन्मदर्ता भएको।
२	निकृष्ट प्रकारको बालश्रम अन्त्य गर्दै प्रभावित बालबालिकाको पुनरुथापना भएको हुनेछ।		१००%	१००%	वडा बाल अधिकार समिति र टोल विकास बाट नियमित अनुगमन एवं निगरानी भएको, यस वडाका १४ वर्ष मुनिका बालबालिका कोहि पनि कुनै प्रकारको श्रममा नरहेको।
३	स्थानीय तह बालविवाह मुक्त भएको हुनेछ ।		१००%	१००%	वडा बाल अधिकार समिति, टोल विकास र बाल समुहबाट सचेतनामुलक कार्यक्रम साथै नियमित अनुगमन एवं निगरानी भएको, २०८० श्रावण देखि हालसम्म २० वर्ष मुनिका विबाह नभएको।
४	घरपरिवार, समुदाय, सार्वजनिक स्थान (विद्मालय, सामाजिक चाडपर्व, भेला) मा बालबालिका विरुद्ध हुने हिंसा, बेचबिखन, शोषण, बेवास्ता र दुव्र्यवहारमा कमि आएको हुनेछ ।		८५%	८०%	वडा बालअधिकार समिति, टोल विकास, आमा समुह, सुरक्षा निकाय र बाल समुहको सकृयतामा बाल संरक्षण प्रणाली स्थापित र क्रियाशिल रहेको, सचेतनामुलक अभिमुखिकरण र अन्य कार्यक्रम सञ्चालन भएको।
५	समुदायमा आधारित बाल संरक्षण प्रणाली स्थापित भई संचालनमा ल्याईएको हुनेछ ।		१००%	१००%	वडा बालअधिकार समितिको वैठक नियमित, टोल विकास, आमा समुह, सुरक्षा निकाय र बाल समुहको सकृयता मा बाल संरक्षण प्रणाली स्थापित र क्रियाशिल, वडामा बालमैत्री सम्पर्क शाखा स्थापना,

					वडा, विद्यालय र प्रहरी चौकीमा बालमैत्री सम्पर्क व्यक्ति तोकेको र गुनासो पेटिका राखि सुनुवाईको व्यवस्था मिलाईएको, बालमैत्री वडा सहजकर्ता परिचालन।
६	छाउपडि, कमलरी जस्ता सामाजिक कुप्रथा नरहेको हुनेछ ।		९९%	९५%	यस वडामा यस्ता कुप्रथा नरहेको।
७	स्थानीय तह/समुदायले १४ वर्ष मुनिका असहाय बालबालिका (भएका) को संरक्षण गर्न विशेष व्यवस्था गरेका हुनेछन् ।		१००%	१००%	यस वडामा १४ वर्ष मुनिका असहाय बालबालिका भएमा नगर मार्फत मासिक २००० शैक्षिक सहयोग उपलब्ध गर्ने व्यवस्था रहेको।
८	स्थानीय तहमा सडक बालबालिकाको संख्या शुन्य भएको हुनेछ ।(सडक बालबालिकालाई (भएकोमा) बालगृहमा राखी व्वस्थापन भएको हुने।		१००%	१००%	यस वडामा सडक बालबलिका नरहेको।
९	स्थानीय तहमा रहेका विद्मालयहरुले बालबालिकालाई शारीरिक तथा मानसिक यातना दिने छैनन् ।		१००%	१००%	सबै विद्यालयले बालबालिकालाई शारीरिक तथा मानसिक यातना दिने छैनौ भनि लिखित प्रतिवद्धता गरेका छन ।
१०	कुलतमा लागेका बालबालिकाको लागि बाल सुधार गृहमा राख्ने व्यवस्था मिलाएको हुनेछन् ।		१००%	१००%	वडामा बालसुधार गृह रहेको र कुलतमा लागेको २ जना बालकलाई परामर्शदाताको सल्लाह अनुसार परामर्श सहित उपचार गरि पारिवारिक पुनर्स्थापना गरिएको

जन्मदर्ता सम्बन्धी विवरण

जन्मदर्ताः

नाम तथा पहिचानको अधिकार नेपालको संविधान २०७२ ले मौलिक अधिकारको रुपमा प्रत्याभूत गरेको अधिकार हो । जन्मदर्ता बालबालिकाको अधिकार मध्ये पहिलो अधिकार हो । यसले बालबालिकाको पहिचान, नाम र राष्ट्रियता अधिकार सुनिश्चित गर्दछ । त्यसैले बच्चा जन्मनासाथ सम्बन्धित स्थानीय तहमा जन्मको दर्ता गराउनु बाबुआमाको कर्तव्य भित्र पर्दछ। बालअधिकार सम्बन्धी महासन्धिको धारा ७ मा बालबालिकालाई जन्मनासाथ जन्मदर्ता गरिन्छ र जन्मेपछि उसले आफ्नो नाम राख्न पाउने र राष्ट्रियताको अधिकार पाउनेछ भन्ने उल्लेख गरिएको छ । साथै बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५ ले समेत बालबालिकाको नाम र जन्ममिति कायम गर्ने व्यवस्था गरेको पाइन्छ । २०८० चैत्रमा तथ्याङ्क अध्यावधिक गरे बमोजिम यस वडामा जन्मदर्ता सम्बन्धी विवरण यस प्रकार रहेको छ।

वडा नं.	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको सङ्ख्या			जन्मदर्ता भएका बालबालिकाको सङ्ख्या		
	बालक	बालिका	जम्मा	बालक	बालिका	जम्मा
२	२६७	२३५	५०२	२६७	२३५	५०२

स्रोतः वडा पञ्जिकरण शाखा

बालश्रमको अवस्था

हेटौडा उपमहानगरपालिकाको २ नं. वडामा होटल, पसल, ग्यारेज, कलकारखाना लगायत कुनै पनि क्षेत्रमा निकृष्ट प्रकारको बालश्रम रहेको छैन भने घरेलु बालश्रमिक समेत नरहेको अवस्था छ । कार्यान्वयनका दिनहरुमा होटेल र ग्यारेजमा केही बालबालिकाहरु श्रमिकको रुपमा संलग्न रहने गरेको पाइएता पनि वडा बालअधिकार समिति तथा सरोकारवालाहरुले पुर्नस्थापना गरेकोले बालश्रम देखिएको छैन ।

निकृष्ट बालश्रम सम्वन्धि विवरणः १८ वर्ष मुनिका निकृष्ट बालश्रममा रहेका बालबालिकाको वडागत विवरणः

१८ वर्ष मुनिका बालबालिका सङ्ख्या	निकृष्ट बालश्रममा रहेका बालबालिकाको सङ्ख्या	प्रतिशत
१८११	०	०

बालविवाहको अवस्था

हेटौडा उपमहानगरपालिकाको २ नं. वडामा गएको १ वर्षमा भएको कुल विवाह र २० वर्षभन्दा कम उमेरमा भएको विवाहको विवरण यस प्रकार रहेको छः

वडा नं.	२०८० श्रावण देखी हाल सम्म भएको विबाह	विवाह गर्दा २० वर्ष भन्दा कम उमेर हुने सङ्ख्या
२	५८	०

सडक बालबालिका

यस २ नं. वडामा कुनै पनि सडक बालबालिका नरहेको अवस्था छ ।

बालयौन शोषण र दुव्र्यवहारको अवस्था

हेटौडा उपमहानगरपालिकाको २ नं.वडाको बालअधिकार समिति अनुसार हाल सम्म बालबालिका सम्बन्धी कुनै पनि बालयौन शोषण तथा दुर्ववहारको घटना लिखित तथा मौखिक रुपमा उजुरी नभएको अवस्था छ ।

बालबालिकाहरुलाई बाल संरक्षण सहित बालयौन शोषण र दुर्व्यवहारहरुबाट बच्ने उपायहरुको बारेमा सचेतनामुलक कार्यक्रमहरु संचालन गरिएको छ ।

अपाङ्गता भएका बालबालिका

हेटौडा उपमहानगरपालिकाको २ नं. अपाङ्गता भएका बालबालिका छैनन्।

क्र.स.	अपाङ्गताको प्रकृती	बालक सङ्ख्या	बालिका सङ्ख्या
२	मानसिक, बौद्धिक, सुस्तश्रवण, दृष्टिविहिन र न्युन दृष्टि, स्वर बोलाई सम्वन्धी	०	०

बालविकासको अधिकार

स्वच्छ वातावरणमा सार्थक शिक्षा आर्जन गर्ने, मनोरञ्जन, खेल र आराम गर्ने, बाबुआमाको समान माया–ममता पाउने, उचित स्वास्थ्योपचार लगायतका उचित जीवनस्तरका निमित्त चाहिने एवं बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, नैतिक, सामाजिक विकासका निमित्त आवश्यक पर्ने सुविधा र अवसरहरु प्राप्त गर्ने अधिकार प्रत्येक बालबालिकको जन्मसिद्ध अधिकार हो ।

बाल विकासको अधिकार अन्तर्गतका मुख्य विषयहरु बुँदागत रुपमा उल्लेख गरिएको छः

- शिक्षा आर्जन गर्ने
- मनोरन्जन, खेल
- आमाबाबुको समान माया ममता
- उचित स्वास्थ्योपचार

- शारीरिक र मानसिक, भावनात्मक र बौद्धिक
- विकासका लागि आवश्यक सुविधा र अवसरहरु
- उचित मार्गदर्शन र राम्रो वातावरण

बालविकास सम्बन्धी भएका कार्यहरु

- विद्यालयमा कुहिने,नकुहिने फोहोर वर्गीकरण सचेतना,डष्टवीनमा फोहोर व्यवस्थापन र नगरपालिका फोहोर उठाउने गरेको छ
- टोलटोलमा विद्यालय भर्ना अभियान
- ४ दिन भन्दा बढी विद्यालय अनुपस्थित हुने बालबालिकाको अभिभावक तथा विद्यार्थी भेटघाट कार्यक्रम
- विद्यालयमा कक्षा कोठा र शौचालयमा जान र्‍यामको व्यवस्थापन
- प्याड वितरण तथा उचित व्यवस्थापन
- सिकाई उपलब्धिको लागि व्यक्तिगत फायल राखिएको
- सरकारी विद्यालयको १ देखि ५ कक्षासम्मको बालबालिकाको लागि दिवा खाजा तथा आर्थिक अवस्था कमजोर भएका माथिल्लो कक्षाको बालबालिकाको लागि समेत दिवा खाजा
- विद्यालय तथा समुदायमा भित्ते लेखन
- विद्यालयमा तथा टोलटोलमा अतिरिक्त कार्यक्रम सञ्चालन

बालविकासका सूचकको हालको अवस्था

क्र.स.	सुचक	आधार वर्षको अवस्था /०७९) ८०	हालको अवस्था २०८)१/ ०२/१७ सम्म(	घोषणाको लागि आवश्यक प्रतिशत	सुचकको व्याख्या
१	३ वर्ष देखि ४ वर्ष उमेर पुगेका सबै बालबबालिका प्रारम्भिक बालविकास कक्षामा भर्ना भै टिकाउदर सतप्रतिशत रहेको हुनेछ (फरक क्षमता भएका बालबालिकाको हकमा विशेष व्यवस्था गर्नुपर्ने)		१००%	१००%	यस वडाका ३ वर्ष देखि ४ वर्ष उमेर पुगेका सबै बालबालिका प्रारम्भिक बालविकास कक्षामा भर्ना भै टिकाउदर सतप्रतिशत रहेको ।
२	५ देखि १४ वर्ष उमेर समुहका सतप्रतिशत बालबालिकाले आधारभुत शिक्षा१ देखि कक्षा) (८ सम्मपुरा गरेका हुनेछन् ।		१००%	१००%	यस वडाका ५ देखि १४ वर्ष उमेर समुहका सबै बालबालिकाले आधारभुत शिक्षा प्राप्त गरेको।

३	प्रत्येक विद्यालयमा खानेपानीको सुविधा सहित छात्रछात्राको लागि अलग अलग शौचालयको व्यवस्था भै यसको प्रयोग भएको हुनेछ ।		१००%	१००%	१ सामुदायिक र २ संस्थागत गरि ३ वटा विद्यालय सबैमा खानेपानीको सुविधा सहित छात्रछात्राको लागि अलग अलग शौचालयप्याड र ईन्सिनेटर , च्याम्बरको व्यवस्था भै यसको प्रयोग भएको।
४	सबै विद्यालयका पूर्वाधार) कक्षाकोठा, फर्निचर, खेलमैदान, खानेपानी धारा बालमैत्री (, अपाङ्गतामैत्री र सुरक्षित भएका हुनेछन् ।		१००%	१००%	यस वडाका ३ वटै विद्यालयका पूर्वाधार कक्षाकोठा), फर्निचर, खेलमैदान, खानेपानी धारा (सुधार पश्चात बालमैत्री, अपाङ्गतामैत्री र सुरक्षित हुँदै गरेको।
५	प्रत्येक विद्यालयमा अतिरिक्त कृयाकलाप सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछ		१००%	१००%	यस वडाका ३ वटै विद्यालयका विद्यार्थीलाई नियमित अतिरिक्त कृयाकलापमा सहभागी गराई सोको अभिलेखिकरण गरिएको।
६	सबै विद्यालयहरुले कुहिने र नकुहिने फोहोर अलग अलग बिर्सजन गर्ने व्यवस्था हुनेछन्।		१००%	१००%	सवै विद्यालयले कुहिने र नकुहिने फोहोर लेवल अनुसारको डस्टबिनमा वर्गिकरण गरि उचित विसर्जन गर्ने गरेको।

शैक्षिक संस्था र छात्र छात्राहरुको विवरण

हेटौंडा उपमहानगरपालिकाको वडा नं. ८ मा सामुदायिक र संस्थागत गरी जम्मा ५ वटा विद्यालय रहेका छ । बालबालिकाहरु वडामा रहेको विद्यालय संगै छिमेकी वडाहरुमा अवस्थित विद्यालयमा , काठमाण्डौ, चितवन सम्म पुगेर अध्ययन गर्ने गरेका छन्।

क) शैक्षिक संस्था विवरणः कक्षा १ मा अध्यनरत बालबालिकाको संख्या

क्र.स.	विद्यालयको नाम	बालक	बालिका	जम्मा
१	सिद्धार्थ माध्यामिक विद्यालय	१३५	८२	२१७
२	बालजागृती ईङ्गलिस बोर्डिङ स्कुल	५७	६७	१२४
३	ज्ञानोदय बाल बाटिका एकेडेमी	५१	४२	९३

प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा अध्यनरत ३ देखी ४ वर्षका बालबालिकाको विवरण

३-४ वर्ष उमेरका बालबालिका			**प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा भर्ना भएका बालबालिका सङ्ख्या**			**प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा भर्ना भएका बालबालिका प्रतिशत**		
बालक	बालिका	जम्मा	बालक	बालिका	जम्मा	बालक	बालिका	जम्मा
१५३	१०७	२६०	१५३	१०७	२६०	५८.८५%	४१.१५%	१००%

श्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण (यस वडाका बालबालिका अन्य वडाका बा. वि केन्द्रमा पनि अध्यनरत रहेको)

६ देखी १४ वर्ष उमेरका बालबालिका र आधारभुत शिक्षा प्राप्त गरिरहेका बालबालिका सम्वन्धी विवरण

वडा नं.	६ देखी १४ वर्ष उमेरका बालबालिका			आधारभुत शिक्षा प्राप्त गरिरहेका बालबालिका		
	बालक	बालिका	जम्मा	बालक	बालिका	जम्मा
२	४८५	४३५	९२०	४८५	४३५	९२०

बिचैमा विद्यालय छोड्ने सम्वन्धि विवरणः

हेटौडा उपमहानगरपालिका २ नं. वडामा रहेको ३ ओटै विद्यालयमा शैक्षिक सत्र २०८० मा कुनै पनि बालबालिकाले आधारभुत शिक्षा पुरा नगरी बिचमै विद्यालय नछोडेको देखिएको छ ।

छात्रवृत्ति प्राप्त विद्यार्थी विवरणः

क्र.स.	विद्यालयको नाम	छात्रवृत्ती प्राप्त गर्ने		
		बालक	बालिका	जम्मा
१	सिद्धार्थ माध्यामिक विद्यालय	२९	३७७	४०६
२	बालजागृती ईङ्गलिस बोर्डिङ स्कुल	४७	४४	९१
३	ज्ञानोदय बाल बाटिका एकेडेमी	४५	३५	८०
जम्मा		१२१	४५६	५७७

कुल शिक्षक र शिक्षकको तालिम सम्वन्धी विवरणः

क्र. स.	विद्यालयको नाम	जम्मा सङ्ख्या			तालिम प्राप्त		
		शिक्षक	शिक्षिका	जम्मा	शिक्षक	शिक्षिका	जम्मा
	सिद्धार्थ माध्यामिक विद्यालय	१९	३७	५६	१५	२०	३५
	बालजागृती ईङ्गलिस बोर्डिङ स्कुल	१९	३३	५२	१९	३३	५२
	ज्ञानोदय बाल बाटिका एकेडेमी	१०	२६	३६	१०	२६	३६
जम्मा		४८	९६	१४४	४४	७९	१२३

विद्यालयमा विद्यार्थी भर्ना विवरणः

क्र.स.	विद्यालयको नाम	बालक	बालिका	जम्मा
१	सिद्धार्थ माध्यामिक विद्यालय	९४२	८९७	१८३९
२	बालजागृती ईङ्गलिस बोर्डिङ स्कुल	८७२	७०३	१५७५
३	ज्ञानोदय बाल बाटिका एकेडेमी	४६६	३७४	८४०
जम्मा		२२८०	१९७४	४२५४

विद्यालयमा शौचालय सम्वन्धी विवरणः

सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयमा खानेपानी तथा शौचालयको अवस्था					
क्र.स.	विद्यालयको नाम	खानेपानीको उपलव्धता	छात्रा शौचालय	छात्र शौचालय	साबुन पानीको व्यवस्था
१	सिद्धार्थ माध्यामिक विद्यालय	भएको	भएको	भएको	भएको
२	बालजागृती ईङ्गलिस बोर्डिङ स्कुल	भएको	भएको	भएको	भएको
३	ज्ञानोदय बाल बाटिका एकेडेमी	भएको	भएको	भएको	भएको

विद्यालयको कक्षा कोठा, फर्निचर, खेल मैदान सम्बन्धी विवरणः

क्र.स.	विद्यालय	कक्षा कोठा सङ्ख्या	वेन्च/डेक्स सेट	खेल मैदान क्षेत्रफल
१	सिद्धार्थ माध्यामिक विद्यालय	४२	४९५	२ बिगाहा, ६ कठ्ठा ११ धुर
२	बालजागृती ईङ्गलिस बोर्डिङ स्कुल	३७	७०६	५ कठ्ठा
३	ज्ञानोदय बाल बाटिका एकेडेमी	३०	४००	२.७ कठ्ठा

विद्यालय जान लाग्ने समयः

वडा नं. २ मा रहेको विद्यालयमा बालबालिका जान लाग्ने औषत समय यस प्रकार रहेको छः

समय	प्रतिशत
१५ मिनेट भन्दा कम	९४.९५%
१५-३० मिनेट	४.८%
३० मिनेट-१ घण्टा	०.२६%
१ घण्टा भन्दा बढी	-

विद्यालयमा बालसमूह, अतिरिक्त क्रियाकलाप, बालमैत्री आचारसहिता र बालसमूहको अवस्थाः

क्र.स.	विद्यालयको नाम	अतिरिक्त कृयाकलाप	बालमैत्री आचारसंहिता छलफल	वि.व्य.स.मा बाल सहभागिता	बालबालिकाको मागको सम्वोधन
१	सिद्धार्थ माध्यामिक विद्यालय	भएको	भएको	भएको	भएको
२	बालजागृती ईङ्गलिस बोर्डिङ स्कुल	भएको	भएको	भएको	भएको
३	ज्ञानोदय बाल बाटिका एकेडेमी	भएको	भएको	भएको	भएको

विद्यालयमा कुहिने नकुहिने फोहोर व्यवस्थान, सेनेटरी प्याडको व्यवस्था र बालबालिकालाई दिईने यातना सम्बन्धी विवरणः

क्र. स.	विद्यालय	कुहिने नकुहिने फोहोर अलग अलग वर्गिकरण र व्यवस्थान	सेनेटरी प्याड व्यवस्थापन	बालबालिकालाई शारीरिक र मानसिक यातना दिईने गरे/नगरेको
१	सिद्धार्थ माध्यामिक विद्यालय	हुने गरेको	भएको	नगरेको
२	बालजागृती ईङ्गलिस बोर्डिङ स्कुल	हुने गरेको	भएको	नगरेको
३	ज्ञानोदय बाल बाटिका एकेडेमी	हुने गरेको	भएको	नगरेको

बाल सहभागिताको अधिकार

बालबालिकाको जीवनमा प्रभाव पार्ने नीति निर्णयहरुमा बालबालिकाको आफ्नो कुरा सुनिनुपर्ने र सो विचारको कदर गरिनु पर्ने, रचनात्मक कार्य, सामाजिक र सास्कृतिक क्रियाकलाप तथा जीवनका हरेक पक्षमा विना रोकतोक र विना भेदभाव सहभागी हुन पाउनु, आस्थाअनुसारको धर्ममा संलग्न हुने, बालबालिका सम्बन्धी कुनै पनि कुराको जानकारी राख्न र अभिब्यक्त गर्न, संघसंस्था खोल्न वा सहभागी हुन पाउने लगायतका अधिकारहरु सबै बालबालिकाले पाउनुपर्दछ ।

अर्थपूर्ण बाल सहभागिता अन्तर्गतका मुख्य विषयहरु बुँदागत रुपमा उल्लेख गरिएको छ:

- सामाजिक क्रियाकलापमा भागलिन पाउनु पर्ने

- जीवनका हरेक पक्षमा स्वतन्त्रपूर्वक सहभागि हुन पाउनु पर्ने
- रचनात्मक कार्यहरुमा सहभागिता
- जीवनका वारेमा सोच्ने, निर्णय लिने र केही गर्ने अधिकार
- संघ संस्था खोल्न तथा सहभागी हुन पाउने अधिकार
- आस्था अनुसारको धर्ममा संलग्नता
- बालबालिकाको बिचार र भावनाको कदर गरिनु पर्ने

बालसहभागिता सम्बन्धी भएका कार्यहरु

- बालभेलाद्वारा माग भई आएका योजना बार्षिक बजेटमा समावेश
- बालसमूह गठन तथा विविध अक्तिरित क्रियाकलाप सञ्चालन
- विभिन्न समितिहरुमा बालबालिका आमन्त्रित सदस्यमा चयन
- वडा,नगर तथा अन्य संघसंस्थाको आयोजनामा हुने अक्तिरिक्त क्रियाकलापमा सहभागिता
- विभिन्न संघसंस्थाबाट क्षमता विकास अभिमुखिकरण कार्यक्रम

बाल सहभागिताका सूचकको हालको अवस्था

क्र.स.	सुचक	आधार वर्षको अवस्था /०७९) (८०	हालको अवस्था २०८)१ /०२/ १७सम्म(	घोषणाको लागि आवश्यक प्रतिशत	सुचकको व्याख्या
१	स्थानीय तहमा समावेशी आधारमा बाल संजाल गठन भई क्रियाशिल न्युनतम) वार्षिक ३ वटाबैठक, ३ वटा कार्यक्रम संचालन रहेका हुनेछन् । (		१००%	९५%	मिति २०८० वैशाख २८ गते गठन भएको वडास्तरीय बालसंजालको बैठक र अतिरिक्त कृयाकलाप नियमित र नगरमा सुचिकृत।
२	स्थानीय तहमा वस्ती वा टोल र विद्मालयहरुमा समावेशी आधारमा बाल क्लब गठन भै क्रियाशील न्युनतम) वार्षिक ३ वटा बैठक, ३ वटा कार्यक्रम संचालन रहेका हुनेछन् । (		१००%	९५%	टोलस्तरीय १६ र विद्यालयस्तरीय ३ वटा गरि १९ बाल समुहको बैठक र अतिरिक्त कृयाकलाप नियमितसबै बाल , समुह वडामा सुचिकृत।
३	५ कक्षा भन्दा माथि अध्ययन अध्यापन हुने विद्मालयका व्यवस्थापन समितिमा बालक्लबको प्रतिनिधित्व रहनेछ		१००%	१००%	पाँच कक्षाभन्दा माथी अध्ययन हुने ३ वटा विद्यालयका ब्यवस्थापन समितिमा बालसमूहको आमन्त्रित सहभागिता रहेको।
४	स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितिमा बाल क्लब/संजालको प्रतिनिधित्व रहनेछ।		१००%	१००%	स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितिमा वडा बाल संजालका १ बालक १ बालिकाको आमन्त्रित प्रतिनिधित्व रहेको।

५	स्थानीय तहमा रहेका बालबालिका सम्बन्धी सरोकारका संरचना / समितिहरुमा १२ देखि १८ वर्षका बालबालिकाको संस्थागत सहभागिता सुनिश्चित गरिएको हुनेछ ।		१००%	९०%	वडामा रहेको विभिन्न सरोकारवाला समितिमा १ बालक र १ बालिकाको अर्थपुर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरिएको।
६	बालभेलाबाट माग भै आएका योजनाहरु स्थानीय तहको योजनामा समाबेश भएका हुनेछन्।		१००%	१००%	मिति २०८०/०२/२० गते आयोजित बालभेलाबाट प्राथमिकिकरण गरि माग भै आएका योजना वडाको वार्षिक बजेटमा समावेश गरिएको , पञ्चवर्षिय लगानी योजना नगर कार्यपालिकाबाट स्विकृत भएको।

संस्थागत विकास सम्बन्धी भएका कार्य

- WCFLG, WCRC समिति गठन तथा नियमित मासिक बैठक र आवश्यकता अनुसार अनुगमन
- आंचारसहिता बारे विद्यालय र टोलमा अभिमुखिकरण
- निर्माणाधिन चिल्ड्रेन पार्क (२ न. वडामा)
- पञ्चवर्षिय (आवधिक) लगानी योजना निर्माण
- वडामा बालमैत्री स्थानीय शासन सम्पर्क शाखा तथा स्तनपान कक्षको व्यवस्था
- शैक्षिक साम्रागी सहयोग
- प्रहरी चौकीमा बालमैत्री सम्पर्क व्यक्ति र कक्षको व्यवस्था
- विद्यालय तथा सार्वजनिक भवनमा बालमैत्री, अपाङ्मैत्री संरचना
- विपद् व्यवस्थापनका लागी बजेट व्यवस्थापन
- सामुदायिक विद्यालयमा छात्रवृत्ती व्यवस्था
- बालभेला बाट माग भै आएका विषय वडाको वार्षिक वजेटमा समावेश
- बालबालिकाको माग अनुसारका खेलकुद सामाग्री वितरण

संस्थागत विकासको हालको अवस्थाः

क्र स	सुचक	आधार वर्षको अवस्था ०७९) (८०/	हालको अवस्था /२०८०) २१ /१२ (सम्म	घोषणाको लागि आवश्यक प्रतिशत	सुचकको व्याख्या
१	वडानगरपालिका तहमा बालमैत्री /गाउँ/ स्थानीय शासन समितिहरु गठन भै क्रियाशिल रहेका हुनेछन्।		१००%	१००%	बालमैत्री स्थानीय शासन वडा समिति र वडा बाल अधिकार समिति गठन र सकृय।

२	स्थानीय तहहरुले आफ्नो लागि बालमैत्री आचार संहिता र नीति नियम तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएका हुनेछन्।		१००%	१००%	निम्न नीतिकार्यविधि र निर्देशिका , :कार्यान्वयनमा ल्याईएको • हेटौंडा उपमहानगरपालिकाको बालअधिकार संरक्षण नीति २०७९ , बालमैत्री आचारसंहिता समावेश) गरिएको(• हेटौंडा उपमहानगरपालिका बालबालिका सम्वन्धी ऐन२०७९ , • बाल समुह संजाल गठन तथा सहजिकरण निर्देशिका२०७९, • बालकोष स्थापना र सञ्चालन कार्यविधि , २०७९ • बालमैत्री स्थानिय शासन सहजकर्ता नियुक्ति सम्वन्धी कार्यविधि२०७७ , • प्रारम्भिक बालशिक्षा केन्द्र एवं शिशु विकास केन्द्र व्यवस्थापन कार्यविधि , २०८० विद्यालय बस सञ्चालन निर्देशिका२०८० ,
३	गाउँपालिका/नगरपालिकामा कम्तिमा एक बाल उद्यान सहितको बालमैत्री सिकाई स्रोत केन्द्र संचालनमा रहेको हुनेछ।		१००%	८०%	• यस वडाको विश्वशान्ती टोल विकास संस्थामा रहेको सुन्दर सामुदायिक वन अन्तर्गतको बाल उद्यानमा सिकाई स्रोत केन्द्र स्थापना गर्ने कार्य भईरहेको। • नगरस्तरीय बाल उद्यानमा सिकाई स्रोत केन्द्र स्थापना भई सञ्चालनमा ल्याईएको।
४	बालबालिकाको वस्तुगत विवरण (प्रोफाईल)को आधारमा स्थानीय तहको विकास योजना र बालबालिकाको लागि लगानी योजना तर्जुमा भै कार्यान्वयन भएको हुनेछ।		१००%	१००%	बाल बस्तुगत विवरण तयार भए पश्चात २०८०/०८/१८ मा पञ्चवर्षिय लगानी योजना निर्माण गरि नगर कार्यपालिकाबाट स्विकृत भएको ।
५	स्थानीय तहको योजना तर्जुमा पूर्व वार्षिक रुपमा वडा र गाउँ नगरपालिका तहमा बालभेला आयोजना गरी बालभेलाले प्राथमिकता तोकेको विषयलाई स्थानीय तहको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा समावेश गरिएको हुनेछन्।		१००%	१००%	मिति २०८०/०२/२० गते आयोजित बालभेलाबाट प्राथमिकिकरण गरि माग भै आएका योजना वडाको वार्षिक बजेटमा समाबेश गरि कार्यान्वयन भएको।
६	स्थानीय तहमा बालबालिका सम्बन्धी स्थितिपत्र तयारी तथा प्रकाशन र		१००%	१००%	वडा नं. २ को अन्तिम स्थीति पत्र २०८१ जारी भएको।

	अद्यावधिक भएको हुनेछ ।				
७	प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरुले स्थानिय तहले तोकेको न्युनतम मापदण्ड पुरा गरेका हुनेछन् ।		१००%	१००%	यस वडाका ३ वटै बाल विकास केन्द्र नगरको प्रारम्भिक बालशिक्षा केन्द्र एवं शिशु विकास केन्द्र व्यवस्थापन कार्यविधि , २०८० को मापदण्ड अनुसार सञ्चालन भइरहेको।
८	विद्यालयले कक्षा ६ देखि १० सम्मका विद्यार्थीहरुको लागि बालमैत्री, वातावरणमैत्री र विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अतिरीक्त कक्षा संचालन गरेका हुनेछन् ।		८०%	१००%	सबै विद्यालयले अतिरिक्त कृयाकलाप अन्तर्गत बालमैत्रीवातावरणमैत्री र विपद् , व्यवस्थापन सम्वन्धी प्रयोगात्मक कक्षा सञ्चालन गरेको।
९	आधारभुत शिक्षा पश्चात विद्यालयका शिक्षाबाट वञ्चित भएका बालबालिकाहरुले जीवन उपयोगी शिक्षा व्यवसायिक तथा सीपमुलक तालिम) प्राप्त गरेका हुनेछन् । (		१००%	१००%	यस वडामा आधारभुत विद्यालय शिक्षावाट वंन्चित भएका बालबालिकाहरु नरहेका र बालसमूहमा आवद्ध बालबालिकालाई नियमित रुपमा व्यवहारिक ज्ञानबोली , पारिवारिक संस्कार बारे ,व्यवहारजीवन उपयोगी शिक्षा दिने गरिएको ।
१०	स्थानीय तहमा रहेका प्रहरी (कार्यालय) चौकीहरुमा बालमैत्री कक्ष वा बालमैत्री सम्पर्क एकाई रहेको हुनेछ ।		१००%	१००%	स्थानीय ईलाका प्रहरी कार्यालय , चौकीटोलमा बालमैत्री सम्पर्क शाखा स्थापना गरि बालमैत्री सम्पर्क व्यक्ति समेत तोकिएको ।
११	विद्यार्थी सवार हुने शैक्षिक संस्थाका सवारी साधनहरु स्थानीय तहले तोकेको न्युनतम मापदण्ड अनुसार बालमैत्री र अपाङ्गमैत्री हुनेछन् ।		१००%	१००%	यस वडाका ३ वटा विद्यालयले सञ्चालन गरिरहेको स्कुल बस नगरको विद्यालय बस सञ्चालन निर्देशिका२०८० को , मापदण्ड अनुरुप सञ्चालन हुँदै गरेको ।
१२	स्थानीय तहको प्रशासकीय कार्यालयमा स्तनपान कक्षको व्यवस्था भएको हुनेछ ।		१००%	१००%	वडा कार्यालयमा स्तनपान कक्षको व्यवस्था भएको।
१३	बसपार्क, सिनेमा हल, हाट बजार, खेल मैदान जस्ता सार्वजनिक स्थलहरुमा बालमैत्री शौचालय र खानेपानी धाराको व्यवस्था भएको हुनेछ।		१००%	१००%	सार्बजनिक स्थानमा रहेको २ वटा खानेपानी धारा र शौचालय बालमैत्री रहेको।
१४	स्थानीय तहको विपद् व्यवस्थापन योजनामा विपद्को समयमा बालबालिकाको आवश्यकता सम्बोधन गर्ने प्रावधान समावेश भएको हुनेछ।		१००%	१००%	आमन्त्रित बाल सहभागिता सहित विपद् व्यवस्थापन समिति गठन भई बैठक बसेको।

१५	विपद्को समयमा बालबालिका तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको विशेष सहयोगको लागि संस्थागत व्यवस्था भएको हुनेछ ।		१००%	१००%	विपद् व्यवस्थापन कोषको व्यवस्था गरि विपद् व्यवस्थापन सामाग्री जगेडा राख्ने व्यवस्था हुदैं गरेको।

२०८१ जेष्ठ १८ गते सूचकको अन्तिम अवस्था मापन तथा तथ्याङ्क अध्यावधिकको आधारमा सूचकको अवस्थाः

क्र.स.	सूचकको क्षेत्र	कुल सूचक	प्राप्त(पुरा) भएका सूचक
१	बाल बचाऊ	१४	१४
२	बाल संरक्षण	१०	१०
३	बाल विकास	६	६
४	बाल सहभागिता	६	६
५	संस्थागत विकास	१५	१५
जम्मा		**५१**	**५१**

आ.ब. ०७९\०८० मा लगानी भएका रकम र क्रियाकलापहरुः

क्र.स.	सम्पन्न कृयाकलाप	रकम	बजेट बेहोर्ने निकाय
जम्मा			

आ.ब. ०८०\०८१ मा लगानी भएका रकम र क्रियाकलापहरु

क्र.स.	सम्पन्न कृयाकलाप	रकम	बजेट बेहोर्ने निकाय
जम्मा			

बालबालिका सम्बन्धी योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनको अवस्था

बालबालिकाको लागि स्थानीय आवधिक लगानी योजना

हेटौडा उपमहानगरपालिका २ नं. वडाले बालबालिकाको लागि छुट्टै आ.ब. ०८०/०८१ देखी ०८४/०८५ का लागि स्थानीय आवधिक लगानी योजना बनाएको छ । प्रत्येक वर्ष वार्षिक कार्ययोजनामा बालबालिकाको लागि बजेट विनियोजन गरी काम गर्दै आएको छ ।बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा घोषणाका लागि कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन भई रहेको छ ।

योजनाको अनुगमन तथा मुल्यांकन

यस २ नं. वडाले बालमैत्री स्थानीय शासन घोषणाको लागि विनियोजित बजेटबाट कार्ययोजना कार्यान्वयन र यसको प्रभावकारिता हेर्ने गरी वडाका टोल विकास संस्थाहरु, विद्यालय, बालसमूह लगायतमा नियमित रुपमा अनुगमन हुने गरेको छ । विभिन्न समितिहरुद्धारा घरपरिवार र समुदायमा अनुगमन गर्ने गरिएको छ भने वडाका जनप्रतिनिधी सहित बालमैत्री स्थानीय शासन, बालअधिकार समितिका सदस्यहरुद्धारा समग्र टोल, विद्यालय, बालसमूहहरुको अनुगमन गर्ने गरिएको छ ।

साझेदार तथा सहयोगी संस्थाको भुमिका

यस २ नं. वडालाई बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त घोषणाका लागि उपमहानगरपालिकाको कार्यालयले आर्थिक रुपमा सहयोग गर्नुका साथै समय समयमा अनुगमन गरी मार्गदर्शन गर्ने कार्य गरेको छ भने स्वास्थ्य चौकीले विशेष गरी बालबचाउका सूचकहरु प्राप्तीको लागि पूर्णरुपमा सहयोग गरेको छ । पूर्णखोप घोषणा र सुनिश्चितता, लगायतको महत्वपूर्ण कार्यले वडालाई बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त घोषणा गर्नको लागि आधार तयार गर्ने कार्य गरेको छ । त्यस्तै यस वडामा रहेको ३ वटा विद्यालयले पूर्णरुपमा प्रतिवद्धत भई सूचकहरु निरन्तर पुरा गर्नका लागि कार्ययोजना बनाई प्रतिवद्धता व्यक्त गर्ने कार्य भएको छ।

स्थानीय स्तरका साझेदारहरुः

बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्धन गर्ने प्रक्रियामा देहायकका स्थानीयस्तरका साझेदार संस्थाहरु रहनेछन्ः

(क) जिल्ला समन्वय समिति

१. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यको लागि समन्वय तथा सम्पर्क डेस्कको व्यवस्था गर्ने,

२. विभिन्न सरोकारबालाको बीचमा सम्पर्क, समन्वय र साझेदारी विकास गरी बालमैत्री स्थानीय शासन सञ्चालनमा वडालाई सहयोग गर्ने,

३. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी संचालित कार्यक्रमहरु समन्वयात्मक र एकीकृत ढंगबाट संचालन गर्न वडालाई सहयोग गर्ने,

४. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी स्थानीय तहमा संचालित कार्यक्रमहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न्ने गराउने,

५. बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा घोषणाको लागि स्थलगत अनुगमन गरी आवश्यक सुझाव दिने ।

६. बालमैत्री स्थानीय शासनको आवधिक समीक्षा गरी कार्यक्रम संचालनमा देखा परेका समस्याहरु निराकरणमा वडालाई सहयोग गर्ने,

ख) नगरस्तरीय साझेदारहरुः

बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्धन गर्ने प्रक्रियामा देहायका नगरस्तरका साझेदार संस्थाहरु रहनेछन्ः

क. उपमहानगरपालिका

१. केन्द्र र प्रदेश तथा अन्य सरोकार निकायवाट प्राप्त मार्गदर्शन, नीति तथा कार्यक्रमहरु आ—आफ्नो क्षेत्रको सन्दर्भमा आवश्यकता अनुसार परिमार्जन गरी वा नगरी लागू गर्ने,

२. आफ्नो क्षेत्रमा बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी नीति तर्जुमा गर्ने,

३. बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्धनको लागि सम्पर्क व्यक्ति, बाल कल्याण अधिकारी तोक्ने,

४. बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्धनको लागि स्थानीयस्तरमा योजना तथा कार्यक्रम संचालन गर्दा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्ने,

५. बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्धनको लागि बजेट विनियोजन गर्ने,

६. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी दीर्घकालीन नीति बनाई वार्षिक एवं आवधिक योजनामा समावेश गर्ने,

७. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रमहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने,

८. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी संचालित कार्यक्रमहरु समन्वयात्मक र एकीकृत ढंगबाट संचालन गर्ने गराउने,

९. बालसमूह तथा संजालहरुको विकासमा सहयोग पुर्याउने, बालमैत्री स्थानीय शासनको आवधिक प्रगति समीक्षा गर्ने,

१०. आ—आफ्नो क्षेत्रबाट हुने सेवा प्रवाहलाई बालमैत्री बनाउने ।

११. गर्भवती महिला एवं बालबालिकाको स्वास्थ्य सम्बन्धी सेबालाई बालमैत्री गराउने

१२. बालबालिकाको आधारभूत स्वास्थ्य प्रवद्र्धनको लागि संचालन गरिने योजना तथा कार्यक्रमलाई बालमैत्री बनाउने

१३. बालबालिकाको शैक्षिक विकासका लागि संचालन गरिने योजना तथा कार्यक्रमहरुलाई बालमैत्री बनाउने,

१४. विद्यालय जान नसक्ने र बीचैमा कक्षा छोड्ने बालबालिकालाई विद्यालय शिक्षा उपलव्ध गराउने योजना कार्यान्वयन गर्ने,

१५. बालबालिकाको शारीरिक विकासको लागि भौतिक साधनको व्यवस्था गर्ने,

१६. बालसमूह तथा संजालहरुलाई सुचिकृत गरी तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने

१७. वडालाई बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त घोषणा दिगोपना गर्न आवश्यक सहयोग र समन्वय गर्ने ।

(ख) बालमैत्री स्थानीय शासन नगर समिति

१ बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी नगरस्तरको नीति, निर्देशिका, कार्यविधि तयार गर्ने र यस पद्धति प्रवर्धन गर्न नगरपालिका तथा वडालाई नीतिगत पृष्ठपोषण गर्ने,

२. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्धन गर्न नगरपालिकास्तरबाट समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने,

३. बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत अन्तर्राष्ट्रिय एवं राष्ट्रिय, सरकारी एवं गैर सरकारी संघसंस्था तथा तहबीच आवश्यक समन्वय गर्ने गराउने,

४. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने ।

(ग) नगर कार्यपालिकाका महाशाखा, शाखा, ईकाई

१. महिला तथा बालबालिका सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रमलाई बालमैत्री बनाउने र यस्ता कार्यक्रमहरुमा बाल सहभागिता सुनिश्चित गर्न सहयोग गर्ने

२. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी सूचक प्राप्त हुनेगरी बालमैत्री योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्न क्रियाशिल रहने,

३. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी भएका क्रियाकलाप तथा प्रगति विवरणको सूचना अद्यावधिक र सम्प्रेषण गर्ने,

४. सेवा प्रवाह पद्धतिलाई बालमैत्री बनाउने ।

५. आ—आफ्नो विषयमा संचालन हुने नीति तथा कार्यक्रमलाई बालमैत्री बनाउने र यस्ता कार्यक्रमहरुमा बाल सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,

६. आ—आफ्नो विषयमा बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी सूचक प्राप्त हुनेगरी बालमैत्री योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने र स्वीकृतिको लागि नगरपालिकामा पेश गर्ने ।

७. बालमैत्री स्थानीय शासनका सम्बन्धित सूचकहरुको अवस्था विश्लेषण, अनुगमन र प्रमाणिकरण गर्ने ।

(घ) बालसमूह\संजाल, महिला संजाल तथा गैर सरकारी संस्था

१. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न आफ्ना सदस्यहरुलाई परिचालन गर्ने,

२. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि स्थानीय तह र विषयगत शाखालाई सहयोग गर्ने,

३. बालबालिका सम्बन्धी कार्य गर्दा स्थानीयतहसंग समन्वय गरी एकद्वार पद्धतिबाट कार्य गर्ने गराउने,

४. आ—आफ्नो क्षेत्रबाट हुने विकास निर्माण एवं सेवा प्रवाहलाई बालमैत्री बनाउने ।

(ङ) वडा समिति

१.नगरपालिकावाट प्राप्त मार्गदर्शन, नीति तथा कार्यक्रमहरु आफ्नो कार्य क्षेत्रमा लागू गर्ने,

२. आफ्नो वडामा बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी नीति, योजना तर्जुमा र बजेट बिनियोजन गर्ने गरी नगरपालिकामा पेश गर्ने,

३. बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्धनको लागि आफ्नो वडामा सम्पर्क व्यक्ति तोक्ने, र वडा सदस्यहरुलाई कार्य जिम्मेवारी दिने

४. बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्धनको लागि वडास्तरमा योजना तथा कार्यक्रम संचालन गर्दा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्ने,

५. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी संचालित कार्यक्रमहरु समन्वयात्मक र एकीकृत ढंगबाट संचालन गर्ने गराउने,

६. वडामा संचालित बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रमहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने,

७. बालसमूह तथा संजालहरुको विकासमा सहयोग पुर्याउने,

८. बालमैत्री स्थानीय शासनको आवधिक प्रगति समीक्षा गर्ने,

९. आफ्नो क्षेत्रबाट हुने सेवा प्रवाहलाई बालमैत्री बनाउने ।

१०. बालसमूह तथा संजालहरुलाई आफ्नो वडामा सुचिकृत गरी तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने ।

११. आफ्नो वडालाई बालमैत्री स्थानीय शासनयुक्त वडा वनाउने ।

(च) बालमैत्री स्थानीय शासन वडा समिति

१. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी वडास्तरको नीति तथा योजना तयार गर्न र यस पद्धतिको प्रवर्धन गर्न वडा समितिलाई नीतिगत पृष्ठपोषण गर्ने,

२. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्धन गर्न वडास्तरबाट समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने,

३ बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी आवधिक, वार्षिक लगानी योजना तर्जुमा र बजेट विनियोजन गर्न वडा समिति र नगरपालिका संग समन्वय गर्ने,

४. बालबालिकाको क्षेत्रमा वडास्तरमा कार्यरत अन्तर्राष्ट्रिय एवं राष्ट्रिय, सरकारी एवं गैर सरकारी संघसंस्था तथा तहबीच आवश्यक समन्वय गर्ने गराउने,

५. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने ।

(छ) सामुदायिक संस्था, सेवा केन्द्र, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, गैसस तथा अन्य संघसंस्था

१. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गरी सेवा प्रवाहमा सहयोग पुर्याउने,

२. बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणालाई समुदायस्तरसम्म पुर्याउन प्रवर्धनात्मक कार्यहरु गर्ने,

३. बालसमूहहरुको विकास र प्रवद्र्धनमा सहयोग पुर्याउने,

४. कार्यक्रमको स्वःअनुगमन, आवधिक समीक्षा र मूल्याङ्कन गर्ने, छ. स्थानीयस्तरमा उपलव्ध साधन स्रोत बालबालिकाका क्षेत्रमा परिचालन गर्ने,

५. सरोकारवालासंग सम्पर्क एवं समन्वय गर्ने र साझेदारी निर्माण गर्ने,

६. स्वीकृत नीति निर्देशिका अनुसार कार्यक्रम संचालन गर्ने,

७. आ—आफ्नो क्षेत्रमा संचालन हुने कार्यक्रमको स्वामित्व ग्रहण गर्ने,

८. आ—आफ्नो क्षेत्रबाट हुने विकास निर्माण एवं सेवा प्रवाहलाई बालमैत्री बनाउने ।

बालबालिका सम्बन्धी भएका कार्यहरुको उपलब्धी

दिगो विकास लक्ष्य र बालबालिका

संयुक्त राष्ट्रसंघको पहलमा सन २०३० सम्म प्राप्त गर्ने गरी तयार गरिएको विश्वव्यापी लक्ष्यहरु नै दिगो विकासका लक्ष्यहरु हुन् । जसमा १७ वटा मूल लक्ष्य तथा १६९ परिमाणत्मक लक्ष्यहरु तोकिएका छन् । दिगो विकासका कूल १७ लक्ष्यहरु मध्ये १, २, ३, ४, ५, ६, ९, ११, १६ र १७ गरी १० वटा लक्ष्यहरु बालबालिका र महिला संग सम्बन्धित रहेका छन् । जसमध्ये **लक्ष्य ४.** सबैका लागि समावेशी र गुणस्तीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने रहेकोमा हेटौंडा उपमहानगरपालिका, **वडा नं. २** ले विद्यालय उमेरका सबै बालबालिकाकाको विद्यालय भर्ना र निरन्तरता हुने गरी कार्य गरिरहेको छ । **लक्ष्य ५.** लैङ्गिक समानता हासिल गर्ने र किशोरीहरुको सशक्तीकरण गर्ने रहेकोमा शिक्षा, नेतृत्व विकास, संरक्षण लगायतको क्षेत्रमा बालबालिका र किशोरकिशोरी हरुलाई अर्थपुर्ण सहभागिता गराई समान रुपमा क्षमता विकासको लागि अवसर प्रदान गर्ने गरेको छ । **लक्ष्य ६.** सबैका लागि खानेपानी तथा सरसफाइको उपलब्धता गर्ने रहेकोमा नगरका सबै घरधुरीमा आधारभुत तहको खानेपानी सुविधा उपलब्ध छ । **लक्ष्य ९.** बलियो पूर्वाधार निर्माण गर्ने र दिगो औद्योगिकीकरणको प्रवद्र्धन गर्ने, **लक्ष्य ११.** नगरहरु र मानववस्तीहरुलाई

समावेशी, सुरक्षित र दिगो बनाउने, **लक्ष्य १६.** समावेशी समाजको प्रवद्र्धन गर्ने र सबैलाई न्यायमा पहुँच प्रदान गर्ने, र **लक्ष्य १७.** कार्यान्वयन प्रक्रिया मजबुत बनाउने र साझेदारीलाई पुनर्जीवन दिने लक्ष्यहरु बालबालिकाको सर्वाङ्गिण विकासको लागि आवश्यक पर्ने सेवा सुविधा उपलब्ध गराउने, पूर्वाधार विकास गर्ने, निर्मित पूर्वाधार दिगो बनाउने र सरकारी, गैरसरकारी तथा निजी क्षेत्र र विकास साझेदारको संलग्नतामा लक्ष्य पूरा गर्ने विषय रहेका छन् । जसमध्ये सबै लक्ष्यहरु प्राप्तीका लागि नगरपालिकाले आवधिक र दिर्घकालीन योजना बनाई नगरलाई समृद्ध बनाउनका लागि विशेष अभियानका साथ कार्य गरिहेको छ।

राज्यको पुर्नसंरचना पश्चात आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, प्राथमिक स्वास्थ्य उपचार, पिउने पानीको आपूर्ति र सरसफाई, कृषि, आधारभूत पूर्वाधारहरु, सामाजिक सुरक्षा र विपद् व्यवस्थापनका विषयहरु स्थानीय तहको क्षेत्राधिकारका विषय बनेका छन् । जुन विषयहरु दिगो विकास लक्ष्यसंग प्रत्यक्ष सम्बन्धित रहेका छन् ।

हेटौंडा उपमहानगरपालिका वडा नं. २ मा रहेका वडा बालसंजालको विवरणः

क्र.स	नामथर	पद	बाल समूह नाम	फोन नं।
१	कृषाङ्गी अर्याल	अध्यक्ष	बाल जागृती बाल समुह	९८०४२६४१३०
२	भोजराज संजेल	उपाध्यक्ष	सिद्धार्थ बाल समुह	९७४१६७४७३४
३	पुर्वजा न्यौपाने	सचिव	सिम्रिक बाल समुह	९८५११३८९०९
४	हितिक रिजाल	सह-सचिव	प्रगतीशिल बाल समुह	९८४५२९६९२१
५	प्रान्सु गुरुङ्ग	कोषाध्यक्ष	चौकीटोल बाल समुह	९८६६७९८५६८
६	अनुस्का सुवेदी	सदस्य	प्रगतीशिल बाल समुह	९८४५४९१३३२
७	गरिमा भट्टराई	सदस्य	वनश्खण्डी बाल समुह	९८४५०७१४७५
८	साईस्तु घिमिरे	सदस्य	प्रगतीशिल बाल समुह	९८४५६२२१७७
९	स्वर्णिम रञ्जितकार	सदस्य	सानोपोखरा बाल समुह	९८६३९२३९३८
१०	प्रसिद्ध तिमल्सिना	सदस्य	प्रगतीशिल बाल समुह	९८४५०७७३३२
११	आयाम पाठक	सदस्य	मानस बाल समुह	९८२३८७२३६६
१२	अर्पणा सुवेदी	सदस्य	प्रगतीशिल बाल समुह	९८४५०२७५८२
१३	अञ्जु कुमारी शाह	सदस्य	सानोपोखरा बाल समुह	९८१७४०७२७७
१४	सुसान्त श्रेष्ठ	सदस्य	सगरमाथा बाल समुह	९७४९९३८४४६
१५	नन्दनी शाह	सदस्य	पिपलबोट बाल समुह	९८४५४६४१०८
१६	प्रिन्स पुडासैनी	सदस्य	एकता बाल समुह	९८४२०८८०७२
१७	सन्देश रिजाल	सदस्य	उज्वल बाल समुह	९८४०१८६६३४
१८	कृतन आचार्य	सदस्य	नयाँ मनकामना बाल समुह	९८४५२३५९००
१९	सञ्जिला श्रेष्ठ	सदस्य	बिजय शान्ती बाल समुह	९८४५०५६४९०
२०	प्रथा राजबाहक	सदस्य	बिजय शान्ती बाल समुह	९८५०२७५०३
२१	एलेक्स लामा	सदस्य	संगम बाल समुह	९८११८५१०८९
२२	अङ्कित सिग्देल	सदस्य	संगम बाल समुह	९८०४२८५६४५
२३	रिवाज बर्तौला	सदस्य	बालजागृती बाल समुह	९८२७२८२९७७
२४	रोजिना पुडासैनी	सदस्य	सिम्रिक बाल समुह	
२५	सानिया लामा	सदस्य	सानोपोखरा बाल समुह	

हेटौंडा उपमहानगरपालिका वडा नं. ८ मा रहेका बालसमूहको नामावली

क्र.स.	बाल समुह	बालक संख्या	बालिका संख्या	जम्मा	गठन मिति

विद्यालयस्तरीय बाल समुह					
१	बालजागृती इ.से.बो. स्कुल	११	१४	२५	२०७९।०९।०९
२	सिद्धार्थ मा.वि.	९	१६	२५	२०७९।०९।०४
३	ज्ञानोदय बालबाटिका सेकेन्डरी	१५	१०	२५	२०७९।१२।०१
टोल स्तरीय बाल समूह					
१	उज्जवल बा. समूह	१६	६	२२	२०८०।०१।०५
२	सिम्रिक बाल समूह	९	१६	२५	२०८०।०१।१६
३	एकता बाल समूह	१६	९	२५	२०८०।०१।१६
४	सगरमाथा बाल समूह	१२	१३	२५	२०८०।०१।१८
५	नमुना बाल कल्याण	११	१५	२६	२०८०।०१।१५
६	सक्षम बाल समूह	१०	१५	२५	२०७९।१२।२६
७	नयाँ मनकामनाबाल समूह	१२	६	१८	२०८०।०१।१०
८	मानस बाल समूह	१४	११	२५	२०८०।०३।३०
९	चौकीटोल बाल समूह	१३	१२	२५	२०८०।०१।२२
१०	स्वर्णिम बाल समूह	१५	१०	२५	२०८०।०१।०६
११	प्रगतिशिल बालसमूह	१६	९	२५	२०८०।०१।०६
१२	जनकल्याणेश्वर बाल समूह	१२	४	१६	२०८०।०१।१६
१३	पिपलबोट बाल समूह	१०	१५	२५	२०८०।०१।१५
१४	बनस्खण्डि बाल समूह	६	६	१२	२०८०।०१।०३
१५	सानोपोखरा बाल समूह	९	१६	२५	२०८०।०१।२५
१६	मितेरी बाल समूह	५	११	१६	२०८०।०१।२७
	जम्मा	**२२१ जना**	**२१४ जना**	**४३५**	

हेटौंडा उपमहानगरपालिका, वडा न २.को वडा समिति

क्र.स.	**नाम थर**	**पद**
१	विष्णु गोपाल महर्जन	वडा अध्यक्ष
२	मैया परियार	वडा सदस्य
३	सुरज बतौंला	वडा सदस्य
४	ईन्द्र प्रसाद रिजाल	वडा सदस्य
५	राम प्रसाद गुरागाईं	वडा सचिव

हेटौंडा उपमहानगरपालिका, वडा न २.को बालमैत्री स्थानीय शासन वडा समिति

क्र.स.	**नाम थर**	**पद**
१	विष्णु गोपाल महर्जन	अध्यक्ष
२	मैया परियार	सदस्य
३	सुरज बतौंला	सदस्य बालमैत्री स्थानीय शासन वडा सम्पर्क)व्यक्ति(
४	ईन्द्र प्रसाद रिजाल	सदस्य
५	मञ्जु गौतम	सदस्य
६	परमानन्द सरोज कर्ण	सदस्य
७	अमुल श्रेष्ठ	सदस्य
८	सावन सुवेदी	सदस्य
९	श्रीजना पण्डित	सदस्य

१०	सानी कान्छी बरुवाल	सदस्य
११	कृषाङ्गी अर्याल (बालिका)	सदस्य
१२	भोजराज सञ्जेल (बालक)	सदस्य
१३	राम प्रसाद गुरागाईं	सदस्य सचिव

हेटौंडा उपमहानगरपालिका, वडा न २.को वडा बालअधिकार समिति

क्र.स.	**नाम थर**	**पद**
१	विष्णु गोपाल महर्जन	संयोजक
२	सुरज बर्तौला	सदस्य
३	मञ्जु गौतम	सदस्य
४	परमानन्द सरोज कर्ण	सदस्य
५	मनिसा घले	सदस्य
६	श्रीजना पण्डित	सदस्य
७	बिमल ढुङ्गेल	सदस्य
८	आषिश दुलाल	सदस्य
९	कृषाङ्गी अर्याल (बालिका)	सदस्य
१०	भोजराज सञ्जेल (बालक)	सदस्य
११	राम प्रसाद गुरागाईं	सदस्य सचिव

धन्यवाद !!!

"बालबालिकामा लगानीः सुनिश्चित भविष्यको थालनी"
CFLG का सूचकको अन्तिम अवस्था मापन,
स्थितीपत्र तयारी तथा
घोषणा पश्चात पञ्चबर्षीय रणनीतिक
योजना निर्माण कार्यशाला
आयोजकः
मितिः २०८१ जेठ १८ गते
स्थानः सिद्धार्थ सभाहल, हेटौंडा-२
हेटौंडा उपमहानगरपालिका
२ नं. वडा कार्यालाय
बागमती प्रदेश, नेपाल

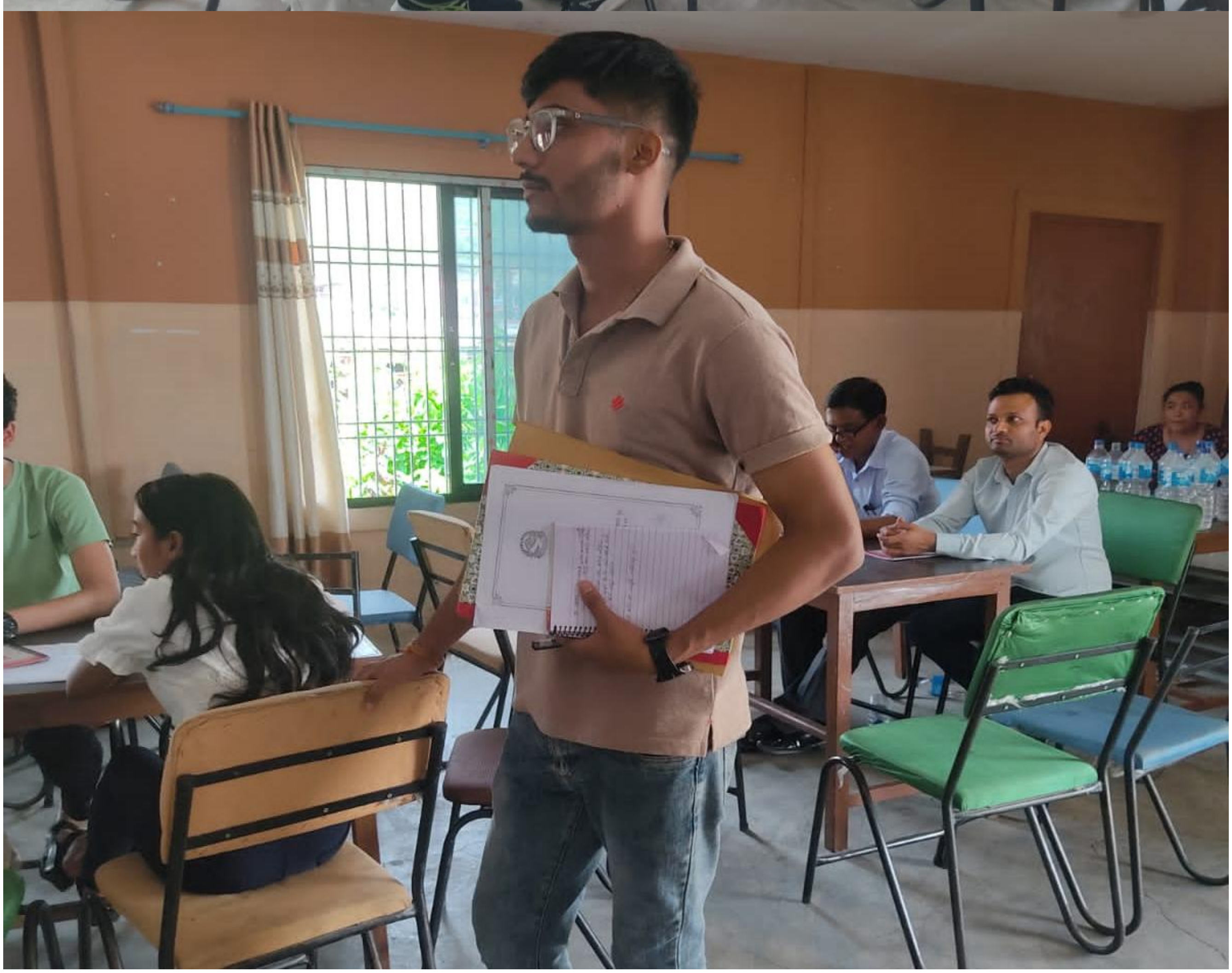

श्री सिद्धार्थ माध्यमिक
हेटौंडा

CFLG का सुचकको अन्तिम अवस्था मापन,
स्थितीपत्र तयारी तथा
घोषणा पश्चात पञ्चवर्षीय रणनीतिक
योजना निर्माण कार्यशाला